

Osnovna šola Rodica
Domžale, Kettejeva 13

AMERIŠKA PISMA IZ KOFUTNIKOVE DOMAČIJE V SREDNJIH JARŠAH IZ PRVE POLOVICE 20. STOLETJA

Raziskovalna naloga s področja etnologije

Avtorja: **Miha Prajs, Žan Ferlič, 6. razred**

Mentorici: **Vilma Vrtačnik Merčun, Saša Klemenc**

Domžale, marec 2016

VSEBINA

	<i>Stran</i>
Povzetek	3
Zahvala	3
1. Uvod	4
2. Kratka zgodovina in rodovnik Kofutnikovih	5
3. Naslovniki in pošiljatelji ameriških pisem	8
4. Vsebina ameriških pisem	11
4.1 Pisma France Pirnat, rojene Giovanelli	11
4.2 Pisma Franceta Giovanellija in njegove žene Helene	17
4.3 Pisma Lovrenca Giovanellija in njegove žene Frančiške	20
4.4 Pisma ostalih pošiljateljev	26
5. Intervju s Kofutnikovo Pepco Giovanelli, poročeno Žebovec	27
6. Sklepne ugotovitve in preverjanje hipotez	34
7. Zaključek	43
8. Literatura in viri	44
9. Slikovna priloga	44

Slika na naslovni strani:

Slika Kofutnikovih izseljencev v Ameriki: stojita (z leve) Lovrenc in Frančišek Giovanelli, sedi Frančiška Giovanelli, poročena Pirnat, po letu 1920.

POVZETEK

V raziskovalni nalogi obravnavava 45 pisem, ki so jih Kofutnikovi prejeli iz Amerike v obdobju od leta 1921 do leta 1939. V New York so se izselili trije člani Kofutnikove družine: Franca Giovanelli, por. Pirnat, ter France in Lovrenc Giovanelli. Kofutnikovi so italijanski priimek podedovali po dedku, ki so ga leta 1852 kot rejenca prinesli iz Trsta, kasneje pa posvojili. Cilj najine raziskave je bil ugotoviti, kdo je avtor ameriških pisem in komu so bila namenjena, kdaj in iz katerih krajev so bila poslana ter predvsem kakšna je vsebina teh pisem. Analizo sva dopolnila s pogovorom s Pepco Giovanelli, poročeno Žebovec, ki je nečakinja Kofutnikovih izseljencev. Za razumevanje njihove povezanosti s Kofutnikovo družino so nama služila družinska drevesa, ki sva jih izdelala na osnovi podatkov v Statusu animarumu mengeške župnije. Ugotovila sva, da je največ pisem iz leta 1922 (41 %), nato pa iz leta 1928 (25 %) itd. Vsa pisma so prišla iz New Yorka, večinoma iz Brooklyna. Največ pisem se je ohranilo od Lovrenca Giovanellija, France Pirnat in sestrične Marjete Škrabar. Večina pisem je bila naslovljena na Johana Giovanellija, le posamezna na njegovo ženo Kati in na Franja Modra, ki je bil nezakonski sin Franceta Giovanellija in je v tistem času živel pri Kofutnikovih. V pismih so izražali skrb za domače, pisali so o denarju in o paketih, ki so jih pošiljali domačim, tako Kofutnikovim kot tudi sestri Johani v bližnjem Velkavrhovem mlinu. Pisali so o svojih otrocih in o načinu življenja v Ameriki. Franca Pirnat in Helena Kaplja, verjetno pa tudi ostali, so delali v tovarni slamnikov v New Yorku. Delo je bilo sezonsko, saj so bili poleti brez dela. Izseljenci so se družili v pevskih zborih in drugih shodih. Miha Pirnat je bil predsednik pevskega društva Slovan, Marjeta Škrabar pa je pela v pevskem zboru Domovina. Sorodniki in prijatelji so se družili tudi ob praznovanju godov, ob pomembnih dogodkih (poroka, birma) in ob praznikih. Največja zabava in sprostitev zanje pa je bila, da so se z avtom odpeljali na deželo. Mnogi so imeli veliko domotožje, posebno v dela prostih dneh. Pogosto so razmišljali o obisku domovine, do česar pa ni prišlo, razen pri Heleni Kaplja, ki je domovino večkrat obiskala in štiri leta pred smrtjo za vedno ostala doma na Viru.

ZAHVALA

Zahvaljujeva se mentorici Vilmi Vrtačnik Merčun, ker je pretipkala ameriška pisma¹, saj so bila za naju nečitljiva. Hvala tudi Pepci Žebovec, da si je vzela čas in odgovarjala na najina vprašanja. Brez tega najina raziskovalna naloga ne bi bila preverjena, ostalo bi še veliko več nejasnosti, kot jih je sedaj ostalo. Zahvaljujeva se tudi mengeškemu duhovniku, g. Štefanu Babiču, ki nama je omogočil vpogled v Status Animarum, da sva lahko izdelala družinska drevesa.

¹ Mentorica pripominja, da so pisma (zaradi razumevanja) pretipkana z ločili, ki jih v originalih večinoma ni.

1 UVOD

Pred približno tremi leti je Kofutnikovo domačijo odkupila Občina Domžale ter jo predala v upravljanje Kulturnemu domu Franca Bernika Domžale. Kmalu po odkupu so izvedli popis in skladiščenje vseh predmetov, ki so se nahajali v domačiji ob prodaji. Med drugim so pri popisu predmetov našli veliko pisem in drugih pisnih dokumentov. Mentorica je popisovalko, go. Katarino Rus Krušelj, prosila, da nam je odstopila pisma v raziskovanje. Ko smo na začetku šolskega leta izbirali teme za raziskovanje, so naju pritegnila prav ameriška pisma.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA – RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Za cilj raziskovanja sva si zastavila naslednja vprašanja:

- Kdo je pisal pisma in komu so bila namenjena?
- Kdaj in iz katerih krajev so bila poslana pisma?
- Kakšna je vsebina pisem?

1.2 HIPOTEZE

Pred raziskovanjem sva predvidevala naslednje:

Hipoteza 1:

- Pisma so pisali sorodniki, ki so živeli v Ameriki, predvsem Franca, France in Lovrenc Giovanelli. Meniva, da so bila pisma namenjena predvsem Johanu in Katarini Giovanelli, bratu izseljencev in njegovi ženi.

Hipoteza 2:

- Meniva, da so pisma iz obdobja med obema vojnama (1918–1941) prihajala iz države New York, kjer so Kofutnikovi imeli sorodnike.

Hipoteza 3:

- V pismih so verjetno pisali o vsakdanjih dogodkih v Ameriki in spraševali o načinu življenja v domovini. Ameriški način življenja se je zelo razlikoval od načina življenja v domovini: izseljenci so živeli v mestu in delali v tovarni, doma pa so živeli na podeželju in delali na kmetiji.

1.3 METODE DELA

Najino raziskovalno delo je potekalo po naslednjem zaporedju:

- pregled zgodovine Kofutnikove domačije,
- izdelava družinskih dreves na osnovi podatkov v Status animarumu,
- branje in analiza pisem tako, da sva za vsako pismo pod črto pisala opombe,
- sestavljanje vprašalnika za intervju,
- pogovor z go. Pepco Giovanelli, por. Žebovec; njen brat, g. Lovrenc Giovanelli, je žal 6. 12. 2015 umrl,
- pisanje sklepnih ugotovitev na osnovi opomb pod črto,
- pisanje zaključnih poglavij raziskovalne naloge.

1.4 DOSEDANJE RAZISKAVE

Na naši šoli so najini predhodniki izdelali že več raziskovalnih nalog o Kofutnikovi domačiji, tako da sva to domačijo poznala že prej. Osnova za najino delo je bila raziskovalna naloga Teje Grad in Karmen Moneta iz leta 2003/2004 z naslovom *Življenje v Kofutnikovi domačiji v Spodnjih Jaršah*.

2 KRATKA ZGODOVINA IN RODOVNIK KOFUTNIKOVIH

Teja Grad in Karmen Moneta sta v svoji raziskovalni nalogi iz leta 2003/2004 v povzetku zapisali: »Pri Kofutnikovih so sredi 19. stoletja živeli trije neporočeni ljudje: sestri **Marija in Marjana ter brat Jernej Maček**. Leta 1852 so odšli v Trst po dojenčka, ki so ga potem posvojili. To je bil **Janez Giovanelli** (1852-1933), ki se je kasneje poročil in imel sedem otrok. Dve hčerki sta umrli pred drugim letom starosti, trije pa so med letoma 1910 in 1920 odšli v Ameriko s trebuhom za kruhom. Dva, sin Johan in hčerka Ivana, sta živela v Srednjih Jaršah, doma pa je kmetijo prevzel Johan Giovanelli (1894-1964). Med prvo svetovno vojno je bil v Galiciji v Karpatih ranjen, zato je izgubil prste na nogi. V letih 1924 do 1936 je bil župan Občine Jarše in kasneje Občine Homec, ko se je Občina Jarše združila s sosednjima občinama. Z ženo Katarino Kaplja sta imela pet otrok: dve hčerki sta umrli pred četrtem letom starosti, sin Ivan Giovanelli pa je umrl krute smrti med drugo svetovno vojno v Mauthausnu.«²

Pomemben vir podatkov za naju je bila *Status animarum*, ki se nahaja v župnišču v Mengšu pod naslovom Srednje Jarše 14. V tej knjigi se nahaja hišno ime **Plahutnik**, ki je prečrtano in nato s svinčnikom pripisano **Klofutnik**. V pogovornem jeziku se je ohranilo hišno ime **Kofutnik**, ki ga domačini izgovarjajo Kofutn'k. Sedaj živéči Kofutniki ne vedo, od kod izvira to ime, niti ne poznajo starega hišnega imena Plahutnik. Za časa njihovega življenja se je vseskozi uporabljalo samo hišno ime Kofutnik. Ime Plahutnik si lahko razlagamo po tem, da je pred hišo kaj vedno plahutalo v vetru in je od tod domačija dobila ime. To pa se je spreminjalo od Plahutnik do današnjega imena Kofutnik.

Za razumevanje ameriških pisem sva (po podatkih Status animaruma) natančno pregledala družine, ki so povezane z Johanom Giovanellijem, komur je bila namenjena večina ameriških pisem. Zato v nadaljevanju predstavlja podatke o naslednjih družinah:

- družina Johana Giovanellija starejšega, **tri**je izseljenci v Ameriko,
- družina Johana Giovanellija mlajšega,
- družina Johanove sestre Johane Velkaverh,
- družina Mihaela Pirnata, moža France Giovanelli, por. Pirnat; bilo je kar 13 otrok, od teh **pet** izseljencev v Ameriko,
- družina Marjete Škabar, Johanove sestrične po mamini strani, **tri**je izseljenci v Ameriko.

² Teja Grad in Karmen Moneta: *Življenje v Kofutnikovi domačiji v Srednjih Jaršah*, Domžale, Osnovna šola Rodica, raziskovalna naloga, 2004, str. 4.

Ameriška pisma iz Kofutnikove domačije v Srednjih Jaršah iz prve polovice 20. stoletja

Nomen loci, seu vicinitatis <i>Srednje Jarše.</i>				Nomen vulgare: <i>Harbitnik.</i> Numerus Domus: <i>14.</i>		
Singulorum habitantium		Nativitatis			Scientia rudimentorum fidei	
Nomen & Cognomen	Conditio	locus	dies mensis annus	obitus	primus obitus	matrimonium
					Anno millesimo nongentesimo	
<i>Giovanelli Joanes ff.</i>	<i>ff.</i>	<i>Torget.</i>	<i>11 sept. 1852</i>	<i>30/10</i>	<i>8/9</i>	<i>11/13</i>
<i>Marjana Habjan m.</i>	<i>m.</i>	<i>ff. Domiel</i>	<i>7 ian. 1855</i>	<i>4/12</i>	<i>19/4</i>	
<i>Francisca</i>	<i>fil.</i>		<i>16 febr. 1882</i>	<i>1/4</i>	<i>5/12</i>	<i>copul. Dominus Michael (S. Jarše 17)</i>
<i>Catharina</i>	<i>"</i>		<i>22 apr. 1883</i>	<i>1/4</i>	<i>18/4</i>	<i>copul. Marja (S. Jarše 17)</i>
<i>Joanna</i>	<i>"</i>		<i>10 febr. 1885</i>	<i>8/9</i>	<i>22/2</i>	
<i>Franciscus</i>	<i>"</i>	<i>ingras</i>	<i>4 febr. 1887</i>	<i>22/9</i>	<i>20/10</i>	<i>copul. in Ujarki. vel Zagore (S. Jarše)</i>
<i>Joanna</i>	<i>"</i>		<i>21 mai. 1889</i>	<i>1/4</i>	<i>9/15</i>	<i>copul. c. Velkavere Viktor (S. Jarše 17)</i>
<i>Laurentius</i>	<i>"</i>		<i>10 aug. 1891</i>	<i>9/11</i>	<i>9/15</i>	<i>copul. c. Dominice 34c. Kralj Branceva</i>
<i>Joannes</i>	<i>"</i>		<i>22 mai. 1894</i>	<i>9/15</i>	<i>9/10</i>	<i>copul. c. Marja (S. Jarše 17)</i>

Slika 1: Zgornji del strani v Status animarumu za naslov Srednje Jarše 14, hrani Župnija Mengeš. Na njej so podatki o družini Joanesa Giovanellija in Marjane Habjan.

<i>Giovanelli Joanes ff.</i>	<i>Sred. Jarše 14</i>	<i>22 mai. 1894</i>	<i>9/15</i>	<i>9/10</i>	
<i>Catharina Kaplje us.</i>	<i>Vin (S. Jarše)</i>	<i>23 nov. 1896</i>	<i>2/3</i>	<i>3/12</i>	
<i>Joannes</i>	<i>ff.</i>	<i>Sred. Jarše 14</i>	<i>21 mart. 1924</i>		
<i>Josephina</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>10 april. 1925</i>		
<i>Teresia</i>	<i>"</i>	<i>ff.</i>	<i>14 oct. 1926</i>	<i>18/5</i>	<i>19/30</i>
<i>Laurentius</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>10 aug. 1928</i>		
<i>Kati</i>	<i>"</i>	<i>ff. Jarše 14</i>	<i>22 april. 1932</i>	<i>2/10</i>	<i>3/1</i>
<i>Maček Maria</i>	<i>coel. Katarina</i>	<i>ff. Jarše 14</i>	<i>26 ian. 1841</i>	<i>15/4</i>	<i>19/2</i>

Slika 2: Spodnji del strani v Status animarumu za naslov Srednje Jarše 14, hrani Župnija Mengeš. Na njem je zapisana družina Johana Giovanellija (mlajšega) in Katarine Kaplje. Na spodnjem robu je zapisano ime Marije Maček (26. 6. 1841–15. 4. 1922), zadnje prebivalke rodu, ki je živel v Kofutnikovi domačiji do leta 1922.

Sorodnike, ki so se izselili v Ameriko in so zelo pomembni za najino obravnavo ameriških pisem, sva obarvala s sivo barvo.

Preglednica 1: DRUŽINA JOHANA GIOVANELLIJA st., Srednje Jarše 14, Plahutnik (Klofutnik)

MAČEK MARIA Sr. Jarše 14 * 26. 6. 1841 +15. 4. 1922 (81 let)	JOANES GIOVANELLI Trst, Sr. Jarše 14 * 11. 9. 1852 p. 13. 10. 1879 + 1. 3. 1933 (81 let)	MARJANA HABJAN Zg. Domžale 7 * 7. 6. 1855 p. 13. 10. 1879 + 4. 12. 1914 Sred. Jarše (59 let)
---	---	---

FRANCISCA Sred. Jarše 14 * 26. 2. 1882 p. 16. 9. 1906 Mihael Pirnat A. 25. 9. 1906 + 5. 12. 1945 New York (63 let)	CATHARINA Sred. Jarše 14 * 22. 4. 1883 +19. 9. 1884 Sred. Jarše (1 leto)	JOANNA Sred. Jarše 14 * 10. 2. 1885 +27. 2. 1887 Sred. Jarše (2 leti)	FRANCISCUS* Sred. Jarše 14 * 4. 2. 1887 p. 27. 9. 1908 Helena Žagar Banja Loka (Bela krajina) A. okt. 1906 +20. 10. 1960 New York (73 let)	JOANNA Sred. Jarše 14 * 21. 5. 1889 1909 Dunaj slamnikarica p. 14. 2. 1915 Viktor Velkaverh +1980 Sred. Jarše (91 let)	LAURENTIUS* * Sred. Jarše 14 * 10. 8. 1891 slam., mlinar p. 9. 1. 1915 Kralj Francisca, Zg. Domžale 39 A. okt. 1920 +1962 New York (71 let)	JOANNES Sred. Jarše 14 * 22. 5. 1894 v Karpatih ranjen na desni nogi, nič prstov, mlinar p. 8. 7. 1923 Dob Katarina Kaplja Vir 1, Dob +1964 Sred. Jarše (70 let)
---	--	---	---	---	--	---

Preglednica 2: DRUŽINA JOHANA GIOVANELLIJA ml., Srednje Jarše 14, Plahutnik (Klofutnik)

JOANES GIOVANELLI Sred. Jarše 14 * 22. 5. 1894 p. 8. 7. 1923 Dob +1964 (70 let)	CATHARINA KAPLJA* Vir 1, Dob * 23. 9. 1896 p. 8. 7. 1923 Dob + 1988 (92 let)			
JOANNES Sr. Jarše 14 * 21. 3. 1924 + 7. 5. 1944 Mauthausen (20 let)	JOSEPHA Sr. Jarše 14 * 10. 4. 1925 p. Žebovec	TERESIA Sr. Jarše 14 * 14. 10. 1926 + 18. 5. 1930 Sred. Jarše (4 leta)	LAURENTIUS Sr. Jarše 14 * 10. 8. 1928 + 6. 12. 2015 Domžale (87 let)	KATI Sr. Jarše 14 * 22. 4. 1932 + 3. 3. 1933 Sred. Jarše (1 leto)

* Katarina je imela tri sestre: Tono, Cilo in Lenco, od katerih sta bili Lenca in Cila v Ameriki.

Preglednica 3: DRUŽINA JOHANE GIOVANELLI, POR. VELHAVERH, Srednje Jarše 34 (22)

VIKTOR VELKAVERH Sr. Jarše 21 * 2. 9. 1890 p. 14. 2. 1915 + 3. 10. 1924 Studenec, delirium (34 let)*	JOANA GIOVANELLI Sr. Jarše 14 * 21. 5. 1889 p. 14. 2. 1915 +1980 (91 let)			
STANISLAUS Sr. Jarše 34 * 6. 6. 1915 + 30. 6. 1917 Ubil se, osena šajba od mlinsk. kolesa nanj padla. (2 leti)	JOANA Sr. Jarše 34 * 25. 2. 1917 p. 18. 5. 1941 Leopold Kos	MARIA Sr. Jarše 34 * 21. 12. 1918 p. 18. 5. 1941 Jožef Narobe iz Domžal	STANISLAVA Sr. Jarše 34 * 18. 1. 1921 + 29. 5. 1922 (1 leto)	AGNES Sr. Jarše 34/22 * 20. 1. 1923 + 28. 1. 1923 (8 dni)

* Pripis: »1916 kupil mlin, 23. 6. 1923 prodal Keršmancu, leta 1924 naredil novo hišo v Sred. Jaršah 40.«

Preglednica 4: DRUŽINA MIHAELA PIRNATA, Srednje Jarše 13 (Jaka, Francelj)

		FRANC PIRNAT , kolar Sp. Jarše 10 * 13. 12. 1850 p. 24. 11. 1875 + 14. 1. 1912 (62 let)		FRANCISCA MAJDIČ (trgovina 1910) Sr. Jarše 13 * 1. 2. 1858 p. 24. 11. 1875 + 15. 2. 1942 (84 let)	
FRANCISCA V. Mengeš 58 * 12. 5. 1876 p. 3. 2. 1903 Sr. Jarše 2 Hauptman	FRANCISCUS kolar Moste 1 * 15. 11. 1877 p. 6. 2. 1905 Sr. Jarše 23	MIHAEL kovač Moste * 20. 9. 1879 p. 16. 9. 1906 Fra. Giovanelli , Sr. Jarše 14 A. 25. 9. 1906	MARIA Sr. Jarše 19 * 6. 9. 1881 p. 27. 9. 1908 NY Joan. Maček iz Domžal A. 25. 9. 1906 + 7. 7. 1959	JOANES kolar, mlinar Sr. Jarše 23 * 30. 9. 1883 p. 22. 11. 1908 NY M. Grašek iz Zg. Domžal 5 A. 1908 (N. York)	ANDREAS kovač, mlinar Sr. Jarše 23 * 4. 12. 1885 p. 23. 1. 1910 Ana Pustotnik , Sela 11, Sr. Jar. 4 A. 1910
FERDINAND Sr. Jarše 23 * 17. 7. 1888 + 17. 2. 1890 (2 leti)	BARTHOLOM. kovač Sr. Jarše 23 * 24. 8. 1890 p. 19. 2. 1922	JOANA Sr. Jarše 23 * 26. 6. 1892 + 30. 10. 1894 (2 leti)	JOSEPHA Sr. Jarše 23 * 9. 3. 1894 p. 3. 7. 1921 Anžin Franc , Depalja vas 23, 1922 pos. Sp. J. 3 + 3. 2. 1949	LEOPOLDUS kolar Sr. Jarše 23 * 14. 11. 1896 p. 15. 11. 1920 Črnuče, Kovač Gertruda , Zg. Gameljne 16	TERESIA slavnkarica Sr. Jarše 23 * 19. 10. 1898 p. 21. 10. 1928 Kovač Mich. , Črnuče A. - 14. 10. 1920 NY do 26. 6. 1926 A. II - 9. 10. 1926- 9.9.1928 A. III - 12. 1928
JOANNA Sr. Jarše 13 * 29. 10. 1903 + 17. 9. 1904 (1 leto)					

Preglednica 5: DRUŽINA MARJETE ŠKRABAR, Zgornje Domžale 59

		JOANES ŠKRABAR Zg. Domžale * 28. 8. 1853 p. 1884 + 12. 1914 (61 let)		ANA HABJAN* Zg. Domžale 11 * 7. 6. 1858 p. 1884 + 9. 1915 (57 let)	
VINCENTIUS Zg. Domžale * 18. 3. 1888 A. 1911 NY	LAURENTUS čevljar Zg. Domžale 9 * 7. 8. 1891	LUCIA Sp. Domžale 10 * 10. 12. 1893 A. 8. 9. 1920 NY	MARGARITA Zg. d. 59 * 9. 6. 1896 A. 8. 9. 1920 NY	JOANES mizar * 30. 1. 1899	FRANCISCUS Zg. Domžale. 59 * 8. 8. 1904 + 12. 1914 (10 let)

*sestra Marjane Habjan, poročene Giovanelli.

3 NASLOVNIKI IN POŠILJATELJI AMERIŠKIH PISEM

Večina pisem je bila naslovljenih na Johana Giovanellija ali njegovo ženo Katarino, Srednje Jarše 14, Domžale. Tri pisma v obdobju od leta 6. 12. 1927 do 28. 4. 1928 pa so bila naslovljena na Franja Modra (na naslov: Đenoviči, Boka Kotrska ali Dalmacija), kjer je Francelj, nezakonski sin Franceta Giovanellija verjetno služil vojaški rok. Ohranila so se v Kofutnikovi domačiji skupaj z ostalimi pismi, kar kaže na to, da je Francelj ali Francek, kakor

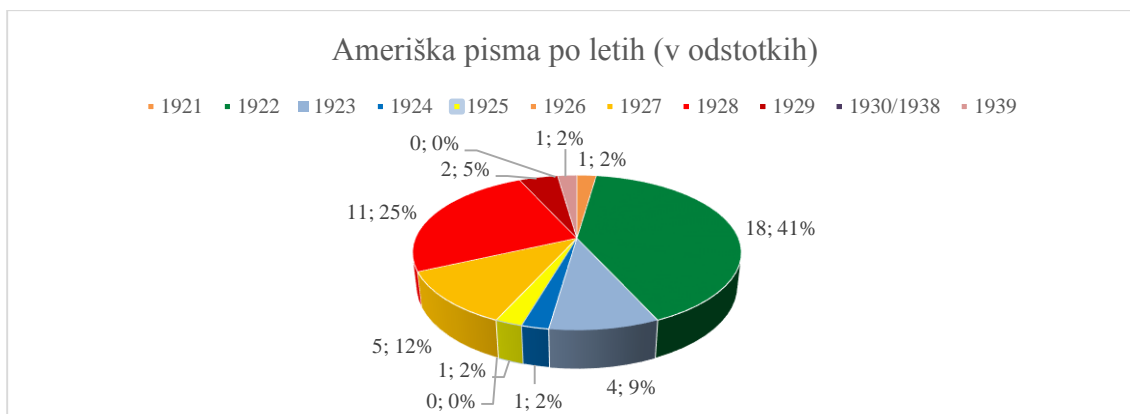
so ga v pismih naslavljali, živel pri Kofutnikovih. Vsa tri omenjena pisma so bila od Kofutnikovih izseljencev: France, Franceta in Lovrenca.

Pošiljateljev pisem je 11. Največ pisem je poslala družina Lovrenca Giovanellija (10), Franca 9, Francetova družina 5, sestrična Marjeta Škrabar 8 ter Helena Kaplja, sestra Johanove žene Katarine, 4. Poleg njih je še šest posamičnih pošiljateljev, ki so poslali po eno ali dve pismi.

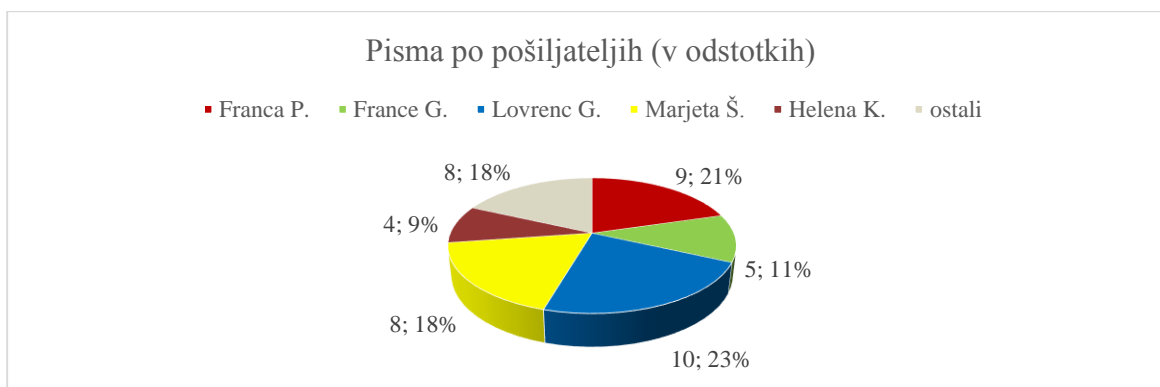
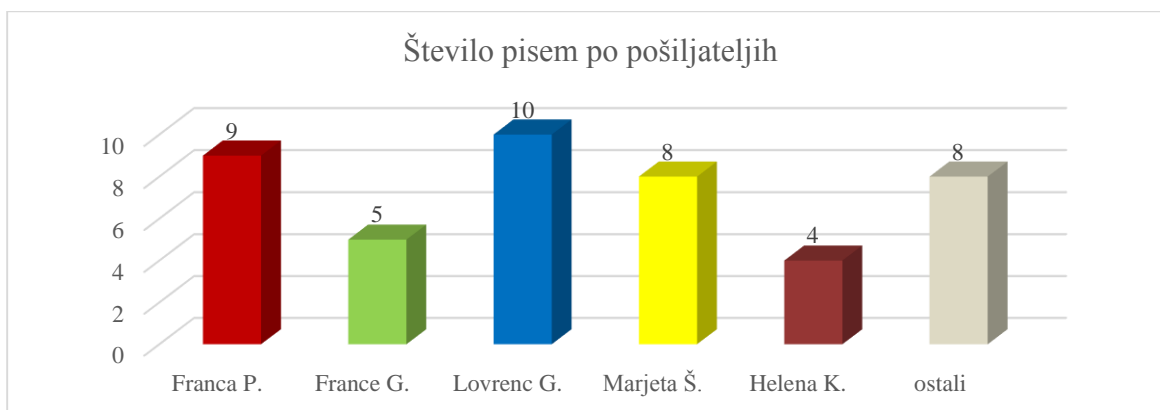
Pošiljatelj	1921	1922	1923	1924	1925	1927	1928	1929	1939	skupaj
Franca Pirnat		15. 3. 4. 4. 17. 7.	17. 5.				22. 3. 20. 3. 28. 8. 21. 11. 25. 12.			9
France Giovanelli		25. 3. 11. 5. 24. 8.					28. 4.	9. 12.		5
Lovrenc Giovanelli		12. 5. 2. 9.	15. 5.			24. 11. 6. 12. 6. 12.	13. 3. 21. 6. 17. 12.		5. 2.	10
Marjeta Škrabar	18. 12.	20. 2. 30. 3. 14. 4. 15. 6. 3. 8. 31. 12.	8. 5.							8
Helena Kaplja		6. 1. 27. 3.				29. 11.	9. 11			4
F. S. Bank			30. 3.*			17. 3.**				2
Dominik M.		23. 10.		28. 11.						2
J. Stefančič								27. 1.		1
Viktor		12. 12.								1
J. Pirnat jr.					1. 12.					1
Cila Kaplja							27. 3.			1
skupaj pisem	1	18	4	1	1	5	10	2	1	45

* po naročilu Lovrenca Giovanellija, ** po naročilu France Pirnat.

Ohranjenih je 44 ameriških pisem iz obdobja od leta 1921 do 1939. Največ pisem je iz leta 1922 (18 ali 41 %) ter iz leta 1928 (11 ali 25 %). Večina pisem je prispelo do leta 1929, saj je bilo po tem letu ohranjeno le še eno pismo iz leta 1939.

Največ pisem je poslal Johanov brat Lovrenc in sicer 10 ali 23 %, za njim pa njegova sestra Franca (9 ali 21 %). Po osem (18 %) pisem sta poslala Johanov brat France in njegova sestrična Marjeta Škrabar. Štiri pisma so ohranjena od Helene Kaplja (in eno, ki je bilo sicer del pisma, list brez datuma, ki ga nismo upoštevali), sestra Katarine Kaplja oz. Johanove svakinje. Ostali pošiljatelji so še J. Stefančič, Frank Sakser State Bank, Dominik in Minka, Viktor, Janko Pirnat in Cila Kaplja.

4 VSEBINA AMERIŠKIH PISEM PO POŠILJATELJIH

4.1 PISMA FRANCE PIRNAT, ROJ. GIOVANELLI

Kakor je razvidno iz Status animaruma, je bila Frančiška najstarejša hči Johana Giovanelliya in Marjane Giovaneli, roj. Habjan. Rodila se je 26. 2. 1882 in se 16. 9. 1906 (stara 24 let) poročila s sosedom Mihaelom Pirnatom (tedaj staremu 27 let). V Ameriko sta odpotovala nekaj dni za tem, ko sta se poročila, natančneje leta 25. 9. 1906. Pisma Franc Pirnat so večinoma naslovljena na njenega najmlajšega brata Johana, ki je ostal doma, v Kofutnikovi domačiji, in skrbel za ostarela starša (mama Marjana je umrla 4. 12. 1914, oče Johan, rojen v Trstu, pa 1. 3. 1933). Njen najmlajši brat Johan je bil 12 let mlajši od nje.

PRVO PISMO

Popisna št. 3 z dne (žig): (ni kuverte)

Naslovnik: Johan Giovanelli

Pošiljatelj: **Franca Pirnat**

Kraj in datum v pismu v pismu: Ridgewood **15. 3.** (verjetno leta **1922**, ker piše o bolezni brata Johana)

Dragi brat in vsi domači.

*Pismo sem prejela, se prav lepo zahvalim, sem ga prav težko pričakovala, ker **mi je že Johana pisala, da si moral v bolnišnico**³. To je zelo nevarno in treba velika previdnost, da ne boš podlegel jetiki. Se moraš zelo paziti in storiti vse, kar ti zdravnik reče. Zato smo ti poslali deset tisoč kron, da si bosta z atom malo privoščila.*

***Morata večkrat na teden meso kupiti**⁴, župo si bosta ja znala skuhati, **če je botra še bolna**.⁵ Jaz kar mislim, da se bo še pozdravila, in pa zdravila, če jih moraš rabiti, vem, so draga. Za nekaj časa boste že imeli in **da boste kakega človeka najeli**⁶, ko bo treba začeti na polju delati, ata se tudi ne smejo preveč matirati. Vam bomo že zmeraj poslali, sedaj smo dali vsi trije enako in v kratkem bom pa še jaz posebej nekaj poslala.*

*Piši mi kmalu, kako je kaj doma, bom zelo težko čakala, če se boš kmalu pozdravil, **pa da ja ne boš lumpal okrog**⁷, da boš šel v pravem času spat. Johani bom pa tudi nekaj poslala, da vam bom mal postregla in denar bom raje vse v mlin poslala, da ne bojo pri sosedu kot hitro videli, **da ne bo nevoščljivosti**⁸.*

*In da boš pisal na Lovrenca ali Fr., no, pa saj lahko vse na Angelo narediš, (sedaj s Šunkarjem plavšata, sinoči še pisma nisem končala, ker sta me motila, se prav zatopita). Da Miha ne bo vedel. Zelo sem bila žalostna vsled razmer, ki sem jih zvedla od doma, najrajši bi prišla domov, če bi ne bilo tako daleč in drago, pa kaj čem sama, **Miha pa ne more tako pustiti, ker ima dober prostor**⁹, Vam bom pa rajši denarno pomagala.*

*Sedaj pa še malo pripišem, kako se mi tukaj imamo, kar na kratko. Zdravi smo še, zaenkrat hvala Bogu, kakor tudi vam želim ljubo zdravje, delovni vsi, drugo je vse po navadi, **avto se nič potrl, se še zmeraj vozimo**¹⁰, imamo lepo zimo.*

³ **Franca, 15. 3. 1922:** Francin brat Johan je bil v tem času huje bolan, tako da je moral v bolnišnico. Sestra Franca se je bala, da bi podlegel jetiki.

⁴ Franca je bratu Johanu priporočala, da mora večkrat kupiti meso in si skuhati iz njega juho. Iz tega priporočila je razvidno, da v tistem času še niso poznali smernic zdrave prehrane. Javni Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije navaja 12 korakov do zdravega prehranjevanja, med katerimi je tudi priporočilo: »Omejite količino zaužitega mesa in mesnih izdelkov!« <http://www.zzs.si/zdravje/zdrava-prehrana.html>, 15. 1. 2016.

⁵ Botra je Marija Maček, zadnja prebivalka prejšnjega rodu na tej domačiji. Ker je bila verjetno marsikomu botra, jo Franca tudi kliče tako.

⁶ Franco je skrbelo, da njen ostareli oče Johan st. (tedaj je bil star 70 let) ne bi preveč delal na polju. Zato pošilja denar, da bi za pomoč na kmetiji najeli kakšnega delavca.

⁷ Brat Johan ml. naj ne bi preveč lumpal naokrog, kar kaže na to, da tedaj še ni bil poročen. Poročil se je 8. julija naslednjega leta (1923).

⁸ Denar je poslala raje sestri Johani v Velkavrhov mlin (v bližini Kofutnikove domačije, kasneje se je od leta 1934 mlin imenoval Osolinov), da ne bi bili sosedje Pirnatovi nevoščljivi. Tam je bil doma njen mož.

⁹ Njen mož Miha Pirnat je imel tedaj dobro službo, zato Franca razmišljala o vrnitvi domov.

¹⁰ Marca leta 1922 sta Miha in Franca v Ameriki že imela avto, kar je bilo za tiste čase zelo napredno, v domačem kraju pa verjetno nepredstavljivo.

Kakor veste, je bil moj god¹¹ in nisem hotela vezanja napraviti, ker sem bila žalostna vsled doma, samo L. in Trzincu sem rekla, da naj mal v vas pridejo v nedeljo popoldan, pa sem imela toliko obiska, da je bila polna jedilna soba (dancing room) in toliko so mi prinesli in poslali, sem dobila štiri lonce cvetočih rož, tri šopke, 2 škatle cukra, potem dišeče olje in modrček in od Lov. in Fa. pa koralde za 20 \$, tako da sem bila zelo vesela. Vam bom že kmalu zopet pisala, za zdaj moram končati, grem v fabriko. Vas vse skupaj prav iskreno pozdravimo, kmalu kaj pišite,

Fanny Pirnat¹².

Viktor in Angela te pozdravita in ti bo v kratkem pisal, pa vedi, da smo bili vsi, ki te poznajo, žalostni vsled tvoje bolezni. Le glej, da se pozdraviš za vedno. Ivanka mislim, da se bo po veliki noči poročila z Nemcem. Meta¹³ (op. verjetno sestrična Marjeta Škrabar) vsake pol leta enkrat k nam pride, šopek mi je poslala, ga ni prinesla.

DRUGO PISMO

Popisna št. 36 z dne (žig): 4. aprila 1922, Brooklyn, N. Y., Ridgewood

Naslovnik: Ivan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Kranjsko. Jugo-Slavia, Evropa

Pošiljatelj: **sestra Franca**

Kraj in datum v pismu: Ridewood, 4. 4. 1922

Dragi brat!

Vseeno ti pišem par vrstic, čeprav ni dolgo, kar sem vam pisala. Moje misli so vedno doma v Jaršah in prav rada bi bila doma pri vas. In bi vam kaj pomagala, ker vem, kako je brez gospodinje.¹⁴ Prav težko čakam pisma, kako je z botro¹⁵ in kako se ti počutiš. Piši mi po pravici ali upaš na boljše ali kako, če kašljaš, se je bati jetike. Pa, ker si mlad, se boš lahko pozdravil¹⁶, če se boš pazil, ker ti bomo zmeraj mi poslali, da si boš malo privoščil vina, če le moreš kaj več kupiti, da ga boste imeli doma, da se ne boš po gostilnah mudil, da boš hodil kmalu k počitku. In za domače delo, da se ne bo treba atu preveč matirati¹⁷, pa dobite kakšnega človeka za težka dela, saj France je rekel, da vam bomo sedaj večkrat poslali, saj se ni treba sramovati, če nucate, ti kar piši, pa boš dobil, saj tudi Miha ni maral, kolikor Fr. in L. tudi jaz smem, saj Fr. je premožen in tudi L. ima že na stran, midva pa kar veš, da nama ne gre slabo¹⁸. Za sedaj sem ti jaz poslala tri tisoč kron, brez da bi M. vedel¹⁹ in sicer na Johanin mlin in nji en tisoč, da vam bo bolj postregla in za punčke petsto kron in za Lovrencove hčerke²⁰ petsto kron. Reci Johan, ko denar dobiš, da naj L. punčkam čevlje kupi, pa štunfe in še kako malenkost, da bosta vesela, (če jima pa denar bodo stari spravili) in svojim naj tudi kaj lepega kupi, da bodo vedli, da je od tete. Sedaj vas pa še vse skupaj prav prisrčno pozdravim.

Pri sosedovih ni treba praviti, da sem poslala.²¹

Še en pozdrav od tvoje sestre France.

TRETJE PISMO

Popisna št. 40 (samo kuverta) z dne (žig): 17. julija 1922, Brooklyn, N. Y., Ridgewood STA.

Naslovnik: Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugo Slavija, Evropa

¹¹ Franca je imela 26. februarja rojstni dan, nekaj tednov pred tem, ko je napisala to pismo. Tedaj jo je obiskalo veliko domačih ljudi, dobila pa je tudi veliko daril.

¹² Franca se je podpisovala tudi Fanny Pirnat, ime je očitno prilagodila angleškemu jeziku.

¹³ Na koncu pošilja pozdrave od znancev Viktorja, Angele in Ivanke ter od Mete. Sklepava, da so stanovali skupaj znanci iz domačega kraja, Meta pa je bila verjetno sestrična.

¹⁴ 4. 4. 1922: Spomladi 1922 so bili pri Kofutnikovih brez gospodinje. Mama Marjana je umrla 4. 12. 1914, botra Marija Maček je bila bolna, mlajši brat Johan pa še ni bil poročen.

¹⁵ Franco je skrbelo za botro, za 81-letno Marijo Maček, ki je kmalu zatem (15. 4. 1922) umrla.

¹⁶ Johan je bil aprila 1922 še vedno bolan. Ker je bil še mlad, tedaj je bil star 28 let, je menila, da se bo gotovo pozdravil, kar se je tudi zgodilo. Franca mu je kot starejša sestra dajala številne nasvete, kot so npr.: »ker ti bomo zmeraj mi poslali, da se boš malo privoščil vina, če le moreš kaj več kupiti, da ga boste imeli doma, da ne boš po gostilnah mudil se, da boš hodil kmalu k počitku.« Zmotno pa je bilo to, da naj bi se pozdravil tako, da bi si privoščil vina.

¹⁷ Franca je spet izražala skrb, kdo bo pomagal očetu pri delu.

¹⁸ Piše, da jim gre v Ameriki dobro. Brat France je premožen, brat Lovrenc ima tudi že prihranke, pa tudi njej in Mihi ne gre slabo. Zato bodo domov večkrat poslali denar.

¹⁹ Franca mu je v pismu 4. aprila 1922 na skrivaj (brez vednosti moža) poslala 3000 kron (verjetno dinarjev) ter napisala, kako naj si ta denar razdelijo: po 1000 din gre njemu in sestri Johani, da jim bo stregla, 500 din za Johanini hčerki in 500 din za Lovrenčevi hčerki.

²⁰ Brat Lovrenc je v Ameriko odšel oktobra 1920 in očitno v domovini pustil svoje hčerke. Sestra Ivana Velkavrh pa je imela dve hčeri, katerima je bilo tudi namenjeno nekaj denarja.

²¹ Franca piše, naj sosedovim (Pirnatovim) nič ne pripovedujejo, da jim je kaj poslala, verjetno zato, da ne bodo nevoščljivi.

Pošiljatelj: **F. Pirnat**, 660 Seneca Ave, Brooklyn
Kraj in datum v pismu: /

ČETRTO PISMO

Popisna št. 4 z dne (žig): 17. maj 1923, Brooklyn, N. Y., Ridgewood

Naslovnik: Johan Giovanelli

Pošiljatelj: **Franca Pirnat**

Kraj in datum v pismu: / (ker omenja Kati in sprašuje, kdaj bo ženitovanje – poročila sta se 8. 7. 1923)

Dragi domači!!!!!!

*Najprej Vas vse prav lepo pozdravim in se tudi zahvalim za pismo, katerega sem bila prav vesela, in pismo od Lovrenca sem tudi brala. Saj bi bila že prej pisala, pa sem čakala, da bodo šle domov, kaj bom mogla obiskati. **Tebi sem dala 30 dolarjev in 2 pinte**²², pa knofco in knofe in za ata je volnena jopica in 5 dolarjev in za **Franceljna**²³ je ena pinta in knof pa knofca, mu pa ti daj kakšnih par sto kronc, da bo imel za zapravit, le z lepo delaj z njim, mogoče da bo ubogal, saj veš, da ga je botra scrkljala. Ne bi bilo lepo, če bi šel od hiše, ker je sirota, ko ravno ima še starše žive, ki se nobeden nič ne zmeni zanj. Jaz kar mislim, da se bo Kati nekoliko bal. In torej za Kati sem dala 5 dolarjev, ni sicer veliko, pa drugič kaj več. Torej **Miha je dal 25 dolarjev**²⁴ zate, 85 za ata in za Kati, ve, kar sem tebi še 15 zraven dala. Nič ne vem, bom že še kaj poslala. **Sedaj mam še prav veliko dela, celo zimo smo bolj po malo delal in sedaj moramo pa hitet.**²⁵ Vreme imamo bolj mrzlo, ko bi bilo gorko že 15. maja začno moški slamnike nosit. Tako jih je pa bolj malo videti v slamnkih. Torej novic ni posebnih. 2. junija bodo šli od **Žibretovga Martina trije fantje k birmi**,²⁶ bomo imeli zopet zabavo. Ta večjemu Martinu bo naš Lovrenc boter, ker je fant tako velik, noče majhnega botra, že dela in bo že 17 let star. In potem Franceljnu bo Trzinc (boter) in Janu bo Andrej Fr. in naš Miha bo pa od Katrne Barbke sinu (boter), tako ko se bodo vsi postavili. Trzinski Francelj bo imel nov **avto**²⁷, našemu ga je pa poštrihal, da se bo vse svetilo. Torej ena za drugo, tako da nam ni nič hudega. Sedaj mi pa kmalu piši, **kdaj bo ženitovanje**²⁸, da se bomo tudi mi tukaj spominjali. Torej še mnogo pozdravov od obeh, pozdravi tudi Kati in Cilo pa Lenco. Franca Dala sem tudi 6 **žlic**²⁹, ki jih ne rabim, in kadar boš šel v Ljubljano, prinesi za Johanine punce mal piškotov, ki jih nisem poslala.*

POSREDNIKOVO PISMO

Pismo št. 21 z dne (žig): 17. marca 1927

Naslovnik: Mr. Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Evropa

Pošiljatelj: **Frank Sakser State Bank**, 82 Cortlandt Street, New York (podpis A. Skulj)

Kraj in datum v pismu: /

Cenjeni.

*Po naročilu Vaše svakinje go. **Frančiške Giovanelli, bivajoče pod naslovom: 1825 Catalpa Ave, Brooklyn, N. Y.** Vam tu pošiljamo **pooblastilo**³⁰, s katerim Vas ona pooblašča, da dvignete **njeno doto po očetu v znesku 10,000.00 kron ali 2,500.00 dinarjev** in jih uporabite po njenem naročilu, ki vam ga je poslala v pismu.*

²² **17. 5. 1923:** V pismih je vedno napisala, koliko dolarjev je poslala (30 dolarjev in 2 pinte). Poslala je še sponko (»knofco«), gumbe in volneno jopico za ata. Za Franceljna je: »ena pinta in knof pa knofca, mu pa ti daj kakšnih par sto kronc, da bo imel za zapravit, le lepo delaj z njim, mogoče da bo ubogal, saj veš, da ga je botra scrkljala.« Francelj je bil nezakonski sin Franceta, ki je ostal pri Kofutnikovih. Franca je mislila tudi na tega svojega nečaka, ki pa je (menda zaradi predobre botre Marije Maček) precej razvajan.

²³ Francelju je poslala eno pinto, sponko, gumbe, denar pa naj mu da kar Johan.

²⁴ Miha je dal denar 25 dolarjev za Johana ml., 85 za ata in za Kati, ona pa je dala 20 dolarjev zanj in za Kati. Johan ml. in Kati sta se poročila 8. 7. 1923, kar pomeni, da jima je pošljala denar, še preden sta se poročila.

²⁵ Pozimi so v tovarni bolj malo delali, pomladi pa imajo veliko dela, ker 15. maja moški začnejo nositi slamnike.

²⁶ 2. junija 1923 bodo imeli birmo in z znanci iz domačega kraja bodo imeli veliko zabavo. Botra bosta tudi Lovrenc Giovanelli in Miha Pirnat, pa Andrej (verjetno Pirnat, Mihov brat). Takrat bodo imeli veliko zabavo.

²⁷ Trzinski Francelj si bo kupil nov avto, njunega pa je le pobarval.

²⁸ Franca je želela vedeti, kdaj se bosta s Kati poročila. Pravi, da ji mora Johan to kmalu sporočiti.

²⁹ Pošilja še 6 žlic, ker jih ne rabi. Posebno pozorna je tudi do Johaninih dveh hčerk, saj naj jim prinese piškote, kadar bo šel v Ljubljano.

³⁰ **17. 3. 1927:** Franca Pirnat je naročila banki Frank Sakser State Bank, New York, da njeno doto po očetu v znesku 10,000.00 kron ali 2,500.00 dinarjev uporabijo po njenem naročilu. Glede na to, da je Franca preko posrednika 17. marca 1927 pooblaščala brata Johana ml. za svojo doto, je mogoče sklepati, da je takrat oče Johan st. urejal prepis svoje lastnine. Umril je 1. 3. 1933, šest let za tem. Dopis Frank Sakser State Bank, New York je podpisal A. Skulj, zato je sklepati, da je šlo za ameriškega posrednika slovenskega rodu.

Prejem tega pooblastila blagovolite potrditi pooblastiteljici takoj po sprejemu, da ne bo v skrbeh, v tem pa Vas vljudno pozdravljamo in ostajamo s spoštovanjem, (A Skulj)

I pooblastilo

Kupon: žig Frank Sakser State Bank, New York, N. Y., Din 625.-

Zadaj: Poštni čekovni zavod v Ljubljani. Domžale, 24. 4. 1922

PETO PISMO

Popisna št. 11 z dne (žig): 22. 3. 1928, Brooklyn N. Y., Ridgewood

Naslovnik: Johan Giovanelli, Srenje Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Evropa

Pošiljatelj: **M. F. Pirnat**, 660 Seneca Avenju, Brokljin, N.Y.

Pripis: odgovoril 23. 4., Giovanelli

Kraj in datum v pismu: Ridgewood, **22. 3. 1928**

Dragi mi vsi skupaj.

*Prosim, da mi oprostite, ker sem tako dolgo odlašala s pisanjem. Prej sem čakala pisma, prav lepa hvala zanj in karto, sem tudi dobila, Kalvarijo, sem jo bila zelo vesela. Potem se nisem nič kaj dobro počutila že dalj časa, kot tudi ko pridem domu iz tovarne, da se mi res ne ljubi pisat. Ta teden sem pa doma, sem se v soboto v tovarni s škarjami sunila na dva prsta, **ne morem šivat**³¹. Še Miha pravi, skozi sem doma, pri nas imamo pa dosti dela. **Pri ženskih slamnkih**³² je pa slabo letos, bolj malo delajo, nič se ne bahajo, koliko zaslužijo.*

Zimo smo imeli lepo, brez snega, hladno je pa še. Druge je vse po starem.

*Zadnjič je **Tone Šubelj priredil koncert**³³, je bilo zelo veliko ljudi in vsem se je dopadlo, zelo lepo poje, pa še sedaj nima nič nobenega placa, je težko, kam priti, ki jih je toliko, ki čakajo za zaslužek.*

*Cene na oblekah in prašičevem mesu so šle precej doli, **stanovanje**³⁴ nama je pa ta nov gospodar povišal, sedaj imava **40 m²**, ni zamerit, ker so drago hišo plačal (hiše gredo tudi dol). Sedaj bom pa gotovo eno sobo dala, ki jo ne rabiva, za enega človeka, se dobi **5 na teden**, seveda mora biti vse noter, postelja, miza, stol in sploh vse in posteljo moram naredit vsak dan. Se tako nerada seliva, imava **zelo pripravno**, ki je blizu postaje in navajena sva tukaj, pa **zaradi vina**, ga gospodar tudi dela, povsod ga pa še ne pustijo delat. Letos ga imava še precej, nisva imela toliko obiska, smo večina dali v klub, ki ima precej veliko dvorano najeto **pevsko društvo Slovan**.³⁵ Naš je predsednik in zmeraj tam vsak teden ima čez, ja toč, imajo nekaj vina, ga na glaže prodajajo, seveda skrivaj. **Odprto** imajo ob sobotah in nedeljah in v sredah imajo vaje. Enkrat so bili **že naznanjen**, so se pa kar hitro selili drugam in pijačo proč. Sedaj pa kar sproti tja nosijo. Doma imajo vino, pa tja hodijo. Naš ga je prodal 1 dolar godno, sedaj ga po 15 c. glaž plačuje no pa za zabavo. Ker se mu še zmeraj ljubi, jaz ostanem večkrat rajši doma.*

*Kako pa vi, ata, so zdravi in drugi, mislim. Denar, ki sva ga z Lovrencem poslala, boste kmalu dobili, jaz sem 25, L. pa 15 dolarjev. To je za ata, tebe in Johano, si pravilno razdelite, da boste imeli vsi trije glih, samo Johana naj dobi toliko več, da bo dala za **list v Groblje**³⁶, ki sem še dolžna, ki ga dobim vsak mesec.*

Mislim, da ste dobili pismo, ki sva ga z Lovrencem pisala že prej, torej po K. L. piši za papeta, bomo že še poslali.

ŠESTO PISMO

Popisna št. 10 z dne (žig): 20. 3. 1928, Brooklyn, N. Y., Ridgewood

Naslovnik: gospod **Franjo Moder**, Opšti odred, Strumno orožje, Gjenović, Dalmacija, Jugoslavia, Evropa

Pošiljatelj: **M. F. Pirnat**, 660 Seneca Avenju, Brokljin, N.Y.

Pripis: odgovoril 1. 5. 1928, Franjo Moder

³¹ **22. 3. 1928:** Franca piše da si je v tovarni s škarjami poškodovala dva prsta in zato ne more šivati.

³² Franca je šivilja v tamkajšnji slamninarski tovarni. Pri ženskih slamnkih je bilo tisto leto bolj malo dela in zaslužka.

³³ Franca piše, da je »**Tone Šubelj priredil koncert**³³, je bilo zelo veliko ljudi in vsem se je dopadlo, zelo lepo poje, pa še sedaj nima nič nobenega placa, je težko, kam priti, ki jih je toliko, ki čakajo za zaslužek.« Operni pevec Anton Šubelj je šel v januarju 1928 prvič v Ameriko. Po knjigi *Operni pevec Anton Šubelj z Rodice, Njegovo prvo potovanje v Ameriko (1928–1929)* ugotavljava, da sta Franca in Miha Pirnat videla njegov prvi ali drugi koncert, ki sta bila 22. in 26. februarja 1928 v New Yorku. Takrat Šubelj še ni imel stalne službe v N. Y.

³⁴ Stanovanje France Pirnat v New Yorku je veliko 40 m². Novi gospodar je dvignil ceno stanovanja, ker je za hišo je drago plačal. Drugače se cene živil in stanovanj nižajo. Ene sobe ne potrebujeta, zato jo bosta oddala v najem, za kar se dobi 5 dolarjev na teden. Njuno stanovanje ima dobro lokacijo, saj je blizu postaje. Poleg tega jima gospodar dovoli tudi delati vino, ker ga tudi sam dela.

³⁵ Miha je predsednik pevskega društva Slovan, ki ima v New Yorku najeto veliko dvorano. Tam se srečujejo ob sobotah in nedeljah, ob sredah pa imajo pevske vaje. Miha tam na črno prodaja vino.

³⁶ Tudi v tem pismu je poslala denar in sicer 40 dolarjev (15 jih je dal brat Lovrenc). Denar naj si enakomerno razdelijo brat Johan, sestra Johana in oče. Johana naj zanjo plača tudi slovenski časopis, ki ga dobiva iz Grobelj.

Kraj in datum v pismu: Ridgewood, **20. 3. 1928**

»**Dragi Francek!!!**³⁷

Danes sem se tako rekoč primorala, da ti pišem, ker že od sile dolgo dolgo odlašam. Pa oprosti, pisanje zame ni lahka stvar. Tudi drugi čakajo po pol leta, saj veš: **cel dan delati v tovarni**³⁸ in zvečer kuhati, no, pa moram še prej v prodajalno in potem v kraj dati in čedno držati, sešiti sebi, to je pa že preveč zame, ker se včasih slabo počutim.

Zaradi pisma, ki sem bila jesen brez mark, zato nisem bla nič nejevoljna, sem pa bla prav vesela, prav lepa hvala zanj.

Z Lovrencem sva ti enkrat že poslala denar, pa mi še ene karte ne pošlješ, malo preveč si visok, kar je prav? Sedaj sem dala 5 \$, ti je L. poslal, piši, ko dobiš. Johan Pirnat je bil pri nas v novem letu s svojo zaročenko Katarino, je hrvatskih staršev, pa ne zna drugega, kot angleško. Smo bili pri **M. Giovanelotu (pri tvojemu papetu)**³⁹ in mi je povedal, da sta ga Fr. in H. v I. nadstropju gor vzele in pokazale tvojo movinsko sliko. Jaz je nisem še videla, eno samo pa mislim nisi dal delat. Torej svojeglavni Francek, piši in pošlji mi sliko, to je vse, kar hočem. Če prej pismo dobim, prej boš dobil od mene. In če bi se rad kaj angleškega naučil govorit, ti bom knjigo poslala, če boš sem prišel, da boš vsaj nekoliko razumel kako besedo.

Anton Šubelj⁴⁰ zna precej dobro govorit in peti ameriansko, je tak koncert napravil za nas. Ja, nas je bilo ene 500 tam.

Torej, drugo gre vse po starem. Zimo smo imeli lepo, brez snega. **Avta**⁴¹ ne rabiva tu, ker ne greva daleč pozimi. **Zabave**⁴² zmeraj dosti. Tako nam ni nič hudega. Zadnjo nedeljo so mene vezovali, sem veliko daril dobila.

Ta teden sem pa doma, ako ravno **imamo zadosti dela**⁴³, sem se s škarjami sunila v soboto v tovarni, da sem dva prsta ranila.

Torej zdaj moram končat. Piši, kako se kaj imaš, ali greš kaj v cerkev, ali se kaj spominjaš stare mame in botre, ki sta te učili, le priden bodi in mi kaj piši. Z Bogom. Tvoja teta Franca

SEDMO PISMO

Popisna št. 16 z dne (žig): 29. avgusta 1928, Brooklyn, N. Y., Ridgewood STA.

Naslovnik: Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Evropa

Pošiljatelj: **F. Pirnat**, 660 Seneca Avenju, Brokljin, N.Y. (žig Domžale, 14. 9. 1928)

Pripis: Odgovoril 18. 9. 1928. J. Giovanelli

Kraj in datum v pismu: Ridgevod, **28. 8. 1928**

Dragi mi vsi!!!

Vem, da sem predolgo odlašala s pisanjem, pa mi boste že oprostili. Saj se pa drugače spominjam, če bo kaj posebnega, boste že zvedeli. Ko je pa vse po starem, doma sem bila nekaj tednov, sedaj smo pa zopet **nazaj začele**⁴⁴, so nam zelo veliko plače strgal, tako pa sem tako togotna, da sem zmeraj bolna, da mi želodec ne deluje. Danes sem bila pri zdravniku, pravi, da sem samo nervoza. Pa bi šla že proč iz tega prostora, pa imam tako pripravno za vozit, ni daleč. Prav pošteno nucam, **da bi bila že enkrat doma**⁴⁵, pa ne delat skoro celo leto, pa me ne pusti. Jaz bom skoro gotovo pri mašini umrla. Spomladi bom pa prišla domu, čeprav sama, da se malo odpočijem, če prej ne umrjem.

Na deželo⁴⁶ še nisem šla nikoli, kakor večina Slovencev, se mi doma bolj dopade. Greva včasih za kake dva dni. **Lovrenčevi**⁴⁷ so bili na Rodetovi farmi 5 tednov. Otrokom se je tako dopadlo, da še domu niso hoteli iti. ..., je

³⁷ Glede na naslavljanje naslovnika (Dragi Francek!) sklepara, da je bilo pismo namenjeno Francetovemu nezakonskemu sinu, ki se je očitno pisal Moder.

³⁸ **20. 3. 1928:** Franca opisuje svoj način življenja: cel dan dela, potem gre v trgovino, doma kuha, pospravlja, kaj sešije. Včasih se tudi slabo počuti, kar kaže na to, da je bolj slabega zdravja.

³⁹ Franclju sta povedala, da sta bila pri njegovem očetu. Verjetno je hotela napisati Mr. (gospod) Giovanelli, saj naj bi bil Francljeve oče njen brat France. Njegovi hčerki Helen in Frances sta že imeli Francljevo sliko, zato ga Franca prosi, da jo pošlje tudi njej. Franca tudi predlaga, da se Francelj nauči angleško, če bo prišel v Ameriko.

⁴⁰ Piše, da je Anton Šubelj dobro govori in poje ameriško. Naredil je krasen koncert, ki na katerega je prišlo približno 500 ljudi.

⁴¹ Avto imata, vendar ga pozimi malo uporabljata, ker ne hodita prav daleč.

⁴² Zabava za slovenske izseljence je praznovanje godov. Franca piše o praznovanju njenega goda pred kratkim.

⁴³ V slamninarski tovarni imajo v marcu veliko dela, ona pa se je poškodovala, zato je bila takrat doma.

⁴⁴ **28. 8. 1928:** V tovarni slamninkov so delali sezonsko, zato je bila v poletnem času nekaj časa doma.

⁴⁵ Franca piše o razmerah v službi. Znižali so jim plače, zato je zelo jezna, kar pa se pozna tudi na njenem zdravju (zdravnik krivi nervozo). Zelo rada bi bila doma, pa ji (verjetno mož) ne pusti. Načrtuje, da bo naslednjo pomad prišla domov, da se odpočije.

⁴⁶ Franca piše, da ne gre nič na deželo, kakor večina Slovencev. Le včasih odideta z možem za dva dneva.

⁴⁷ Brat Lovrenc pa je bil z družino na Rodetovi farmi pet tednov. Lovrenčevim otrokom Henriku, Žanu in Frances je bilo na farmi zelo všeč.

rekel Henrik. Tamal Žani je pa lih ko prijazen, ko je bila rana Tinca. Henrik je pa tako atu našemu podoben, da ne more bolj biti. Frances je tudi fejest punca in pridna, samo prav rada joka. **Francetove**⁴⁸ pa že vorenk punce. Francis ima že dalj časa fanta, mislim, da je nemških staršev in tukaj rojen. V soboto sta bila Lena in France pri nas. Mislim, da bosta poslala **pravice in karto za Franetka**, se jima že kar sitno zdi, ko jih sprašujejo zanju. Meni nič ne piše, ali je doma.

In torej **kofer ste dobili in denar**, vsak dva dolarja. Me prav veseli, da ste zadovoljni in Urbanija Kati sem dala 5 x za ata za god in Miha je poslal 265 dinarjev atu za vezilo. Torej **jutri je vaš god**⁴⁹, se vam bom prav živo spominjala cel dan. Želim Vam vse, kar si želite, da bi bili zdravi in drugo leto vam pridem ustno srečo voščiti. Dragi atek, če ne bo spomladi dosti dela, se kmalu vidimo. Sedaj bo pa zares. **Najraje bi precej šla**⁵⁰. Miha mi ne brani, če Bog da, se vidimo. Sedaj vas pa še vse prav pristrčno pozdravim, posebno ata in vse druge in kaj ta najmlajši. Ali ste zdravi? Pisma in karte sem dobila, lepa hvala, piši kmalu.

Pripis: Pri Johani tudi pozdravim, bom kmalu pisala.

OSMO PISMO

Popisna št. 17 z dne (žig): 21. novembra 1928, Brooklyn, N. Y. STA.

Naslovnik: Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Evropa

Pošiljatelj: **Franca Pirnat** (žig zadaj: Domžale, 10. 12. 1928)

Pripis: Odgovoril 18. 1. 1929. J. Giovanelli

Kraj in datum v pismu: Ridgewood, **21. 11. 1928**

Dragi mi domači!!!

*Ko kaj več pišem, Vas najprej vse prav pristrčno pozdravim. Ne zamerite, ko sem tako dolgo odložila. Se mi prav malo ljubi pisat, sem tako trudna zvečer, ker moramo bolj delat in za malo plačo, saj bo šla kam drugam, pa tudi ni kaj prida. Sedaj je slabo **pri slamnikih**⁵¹, na ta male mašine je še mal dela, na backo pa skoro nikjer, za moške pa skoraj nič, ki na ta malo mašino nič ne šponajo, jih samo prešajo. Je **precej Kranjcev brez dela**, za **ženske slamnike** pa tudi slabo kaže, babe še poleti filce nosijo, kikle pa take nad kolenom.*

*Sedaj se nam je tudi zima pričela, danes smo prve snežinke videli, v nedeljo je bilo pa čisto gorko, sedaj pa že zimo čutimo. Za premog peč se mi ne ljudi naštimavat, vzame precej časa, ker **gus prižgem**⁵², imam tako peč za gorkoto in je hitro gorko, pa saj grem kmalu spat, ko v kraj denem.*

*Miha gre pa ven nocoj, je šel **k pevskim vajam**⁵³, kakor vsako sredo, ga še zmeraj glih veseli. Včasih mi še v spanju katero zapoje. No ja, **zdrav je**, jaz pa zmeraj mal stokam. Mislim, da ne bo nikoli bolje, no, pa saj ne bo treba dolgo, saj sem že precej stara. Drugo gre vse po starem. **Vina**⁵⁴ je tudi precej naredil, pa imava še ta starega. Letos je bilo poceni grozdje. Zadnjič smo Žibretovo Martino **vezoval**⁵⁵, smo že ta novega pili. Našega **Miha** smo pa kar v klubu, imajo precejšnjo prostorno dvorano, vzeto **pevskemu društvu Slovan**⁵⁶, jih je bilo okrog 30, smo se prav dobro imeli.*

*Torej, kako se pa doma kaj imate, ali ste zdravi in koga kaj? Žal mi je, da sem tako dolgo odlašala, da jim nisem nič poslala, pa je **2 dolarja za ata**⁵⁷ za tobak, za te bo še Miha poslal za božič, jaz bom pa Lovrencu dala ene par*

⁴⁸ Brat France ima že veliki hčerki. Frances ima že dalj časa fanta nemških staršev. Ko sta jo brat France in njegova žena Lena obiskala, so govorili o Francetovemu nezakonskemu sinu, ki je ostal doma pri bratu. Razmišljala sta o tem, da bi mu poslala povabilo (pravice) in karto, da bi tudi on prišel k njima v Ameriko.

⁴⁹ Oče Johan st. je imel naslednji mesec god (rojstni dan 11. 9.), zato sta mu Franca in Miha podarila 10 dolarjev in 265 dinarjev. Domov so poslali tudi kovček, verjetno z oblekami in za vsakega po dva dolarja.

⁵⁰ Franca obljublja, da se spomladi zares vidijo, da ji tudi mož Miha ne brati, da bi šla domov.

⁵¹ **21. 11. 1928:** V pismu je čutiti, da se v Ameriki bliža gospodarska kriza. V slamnikarski tovarni ni kaj prida dela. Na malih šivalnih strojih za šivanje slamnikov je še malo dela, drugega pa nič. Za moške ni nič dela, ker na malo mašino nič »ne šponajo«. V slamnikarskih tovarnah je bilo delo večinoma razdeljeno po spolu, ženske so bile šivalke slamnikov, moški pa so jih oblikovali (šponali) na parnih stiskalnicah (prešah). Piše, da tudi za ženske slamnike slabo kaže, ker ženske še poleti nosijo »filce« (volnene klobuke), krila pa imajo nad kolena, kar je bilo za naše takratne razmere še nekaj nepredstavljivega. Zaradi gospodarske krize je bilo veliko Kranjcev (Slovencev) brez dela.

⁵² Franca in Miha sta si ogrevala stanovanje s plinsko pečjo, ker je z njo manj dela, kot s pečjo na premog.

⁵³ Miha Pirnat je rad hodil k pevskim vajam, ki so jih imeli vsako sredo. Petje ga je zelo veselilo, tako da ji je včasih še v spanju katero zapel. Miha je zdrav, Franca pa vedno nekaj boleha. Franca obupava, da ne bo nikoli bolje, ker da je že stara (tedaj je imela 46 let).

⁵⁴ Miha je tudi to leto naredil veliko vina, čeprav imata še starega. Vino so delali iz grozdja, ki so ga kupili. Grozdje pa je bilo poceni.

⁵⁵ Ko so pred nekaj dnevi praznovali god Martina Žiberta, so pili že novo vino.

⁵⁶ God njenega moža Miha (20. 9.) so praznovali kar v klubu oz. dvorani pevskega društva Slovan, kjer je bilo okoli 30 prisotnih.

⁵⁷ Poslala je še dva dolarja za očeta za tobak.

dolarjev za otroke, da bo poslal veliko, denar, ki ve, **koliko zaslužim**⁵⁸, pa še malokrat imam za cel teden, včasih v soboto ne delamo ali sem pa bolna, kake par dni vračunajo, pa vsako minuto, če jo zamudim. Piši mi kmalu, če imaš kaj več časa. Še Johano pozdravi. Pozdrav vsem skupaj. Z Bogom. Franca

DEVETO PISMO

Popisna št. 19 z dne (žig): 1. decembra 1928, Brooklyn, N. Y. STA

Naslovnik: Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Evropa

Pošiljatelj: **Franca Pirnat** (žig zadaj: Domžale, 25. 12. 1928)

Kraj in datum v pismu: /

Priloga: božična vizitka Joyous a Christmas!

May the Star of long ago

Follow you where'er you go,

Where you bide, or where you dwell

Give you peace and joy as well!

Priloga: fotografija

Slika 3: Na sliki zadaj sta z leve France in Lovrenc Giovanelli. Spredaj sta dva njuna prijatelja. Slamnik (domžalski žirardi) v rokah enega od njih je morda znak, da sta slovenskega rodu.

Dragi, Vesel Božič Vam želiva vsem skupaj in srečno Novo leto.

Pismo sem pisala in 2 x not. Ali ste dobili? In za praznike je Miha poslal at 5 dolarjev⁵⁹ in jaz sem dala 2 za otroke. Ko bo Lovrenc poslal zraven. Piši, kar tje ali s x in za Johannine 2 \$. Mislim, da je kar na tebe poslal. Torej s pozdravom, Franca.

4.2 PISMA FRANCETA GIOVANELLIJA IN NJEGOVE ŽENE HELENE

Kakor je razvidno iz Status animaruma, je bil France četrti otrok Johana Giovanellija in Marjane Giovaneli, roj. Habjan, vendar drugi, takoj za Franco, ki je preživel otroštvo (dve hčeri pred njim sta staršema umrli v starosti do dveh let). Rodil se je 4. 2. 1887 in že pri svojih 19-ih letih odšel v Ameriko. Tam je spoznal svojo bodočo ženo Heleno Žagar (doma je bila iz Banje Loke v Beli krajini), s katero se je poročil 27. 9. 1908. Pisma je pisal svojemu očetu in najmlajšemu bratu, ki je bil 7 let mlajši od njega.

PRVO PISMO

Popisna št. 33 z dne (žig): 25. marca 1922, Brooklyn, N. Y.

Naslovnik: John Giovanelli, Jarše št. 14, pošta Domžale, Kranjsko, Jugoslavija, Europe

Pošiljatelj: **Mr. Frank Giovanelli**, 925 Onderdonk Ave, Brooklyn, N. Y., America

Kraj in datum v pismu: /

⁵⁸ Franca opisuje svoje denarne razmere. Ne zasluži prav veliko. Pri plačilu se pozna, če ne delajo ves teden, če so v soboto prosti, včasih zbolijo ali zamudijo, pa ji vse to odštejejo od plače. Včasih ji zmanjka denarja za čez teden.

⁵⁹ **1. 12. 1928:** Poleg božičnih in novoletnih voščilnic so vedno pošiljali tudi vsakemu po nekaj dolarjev.

Dragi domači vsi skupaj!

*Najprej mojega pisanja vas vsi prav lepo pozdravimo. S tem ti naznanim, da smo dobili tvoje pismo, katero pišeš že od doma. Kakor vidimo, ti gre na bolje, kar nas zelo veseli, samo **botra se nam pa zares smili**,⁶⁰ da more toliko trpeti, če je še živa. Dajte ji, kar želi.*

Johan, ti si pa sam dosti pameten, da se bodeš ja tako ravnal, kakor maš napovedan.

***Franceta za ata skrbi**.*⁶¹ *Če so še prehlajeni, naj gredo k zdravniku in naj nikan ne šparajo pri jest in vina si kupita oba, pa večkrat mal mesa. Župa je najbolj, pa lahko je za skuhat.*

*Torej povem vam, da smo vam poslali **10.000 K**,*⁶² *kar sta dala tudi Franca in Lovrenc, tako da je od vseh treh, potem sva še midva **posebej 2500 K***⁶³ *, de bodeš Franceljnu kupil za veliko noč, saj sam veš, kaj je potreben.*

Vprašaš, če smo brali pismo, katero si napisal vsem skupaj, da si ga je Lovrenc precej prinesel.

Drugega posebnega ne vem pisat. Zdravi smo, katero ljubo zdravje tudi vam želimo. Vreme imamo še dosti lepo.

Midva delava**,*⁶⁴ *kakor po navadi, punce se pa doma komandirata. **Frances mi že veliko naredi, Helenca pa se še zmeraj rada mal pocrklja. Prav jaz sem ta majčkena. Takrat, ko je Johana pisala, je prav spraševala, ali je stric Johan bolan.

Končno vas vsi prav lepo pozdravimo, oprost, ker tako malo pišemo, nam pa ti kmalu kaj več piši.

Z bogom, oddaljena družina G.

*Prosim, da nam kmalu piši, ker bomo težko čakali. Tukaj priložim **80 din za Johanino Ivanko**,*⁶⁵ *da bo imela kaj za pirhe. Saj ti bom v kratkem kaj več pisala, ker imam tako malo časa, saj veš, ker morem vse zvečer naredit.*

Francetu pa ne pustim, da bi on pisal.

DRUGO PISMO

Pismo št. 34 z dne (žig): ? (ni kuverte)

Naslovnik: Johan Giovanelli

Pošiljatelj: **nečakinja Franika**

Pripis: odg. 11. maja 1922, G. J.

Kraj in datum v pismu: /

Dragi stric.

Slišala sem, da si bil nevarno bolan in sem upala, da ni tako hudo, kakor je teta Johana najprej pisala. Zelo sem bila vesela, ker sem šla po pismo, katerega je pismonoša prinesel danes popoldne. Takoj sem zagledala tvojo znano srifto (pisavo).

*Dragi stric, merki se, da se boš ja pozdravil, pejd večkrat k zdravniku. Torej, stric, oprost, ker ti nisem že dolgo časa pisala, ker **imam šolske stvari***⁶⁶ *toliko, da nisem nikoli gotova. Zdaj sem v 8. razredu in upam, da bodem vse srečno dokončala čez eno leto in dobila diplomo.*

Zdaj pa končam moje pisanje in vas vse prav lepo pozdravim in upam, dragi, da v tvojem drugem pismu, da bodeš pisal, da ste vsi zdravi.

Tvoja nečakinja Franika

*Oprost, če je kakšna napaka v moji slovenščini. Tukaj imaš **rožico***⁶⁷ *od mojega pušeljčka od mojega 13. rojstnega dne.*

TRETJE PISMO

Popisna št 1. z dne (žig): ni kuverte

Naslovnik: Johan Giovanelli

Pošiljatelj: **Lena (Helena) Giovanelli**

⁶⁰ **France, 25. 3. 1922:** France piše pismo bratu Johanu v času, ko je bil ta v bolan (in v bolnici), bolna pa je bila tudi ostarela botra Marija Maček. Kmalu zatem pa je umrla (15. 4. 1922).

⁶¹ Franceta skrbi za očetovo zdravje. Podobno kot Franca tudi Francetova žena Helena priporoča Johanu in očetu vino in meso za boljše zdravje, kar danes velja za nezdravo hrano, ki naj bi se izogibali, posebno v času bolezni.

⁶² Vsi trije Kofutnikovi izseljenci, Franca, Lovrenc in France, so domov poslali denar (verjetno 10.000 dinarjev in ne 10.000 kron, ker so bile te v obtoku do leta 1918).

⁶³ Še posebej sta Helena in France Johanu poslala 2500 dinarjev, da bo kupil Franceljnu tisto, kar rabi. Francelj je nezakonski Francetov sin, ki je ostal doma pri Kofutnikovih.

⁶⁴ Frank in Helena sta bila v tem času zaposlena, hčeri Frances in Helena pa sta že precej veliki, tako da je Helena najmanjša v družini. Frances pri delu doma že veliko pomaga.

⁶⁵ Prilaga tudi nekaj denarja za nečakinjo Ivanko (roj. 25. 2. 1917), hčerko Francetove sestre Johane, za pirhe.

⁶⁶ **April/maj 1922:** Frances, podpisana Franika, je Francetova hčerka, ki hodi v 8. razred, naslednje leto pa bo diplomirala in tako šolanje zaključila. Frances je bila že v Ameriki rojena, pa je kljub temu stricu Johanu, ki ga osebno še nikoli ni videla, pisala v slovenščini.

⁶⁷ Frances je bila spomladi leta 1922 stara 13 let, kar pomeni, da je bila rojena leta 1909. Njena starša sta odšla v Ameriko leta 1906, že prej pa naj bi France imel nezakonskega sina Franceljna.

Pripis: odgovoril **24. 8. 1922**

Kraj in datum v pismu: /

Dragi domači!!

Preden nadalje pišem, vas vse prav lepo pozdravim. Povem vam, da smo zdravi, katero ljubo zdravje tudi vam želimo.

Drugače se imamo kot po navadi. Sedaj smo vsi doma, puncu imata počitnice, midva pa sva tudi že dva tedna doma.⁶⁸ Mislim, da ta drugi mesec bode France spet začel delat. Jaz ne vem, ali bodem kaj počela v jeseni.

Drugega posebnega vam ne vem pisat.

Vprašam vas, kako se pa vi doma kaj komandirate. Ste vsi zdravi, kako pa Francelj⁶⁹, ali je zmeraj glih poreden. Kaj pa misliš, Johan ali pa ata, ali bi bilo bolje, če bi se dal kaj učiti. Če vas že zdaj nič ne uboga, kaj še le bo. Naredita z njim, kar vidva vesta, da je prav, jaz ne vem, ker ga še ne poznam. France pa ga nikdar v misel ne vzame. Ko sva bila še ledik⁷⁰, mi je povedal, pa je rekel: »Jaz sem užah, drugi so bili pa zraven.« Takrat pravi, da je bil sploh zaprt. Johan, meni je hudo, ker imata vidva tam sitnost z njim ali drugega ti ne morem reči, kako. Če ga da daš kam, da se bo naučil kakšen antvork. Če bodeš imel denar, nam pa piši, saj veš, da tisto je nemogoče, da bi ga sem vzeli⁷¹. Puncu sta tako veliki, on pa tudi, potlej pa vem, da ne bi imeli pravega spoštovanja do Franceta. Saj sta me tako spraševali, da kako, da je Francelj pri vas, ker jima je Franca povedala. Seveda ona ni mislila mogoče nič slabega, France pa je bil zelo hud. Zato torej Johan naredi, kakor sam veš, da je najbolj prav, pa piši, če boš imel kakšno koštanje⁷².

Tole vprašam, če si dobil srajco⁷³, ker sem ti jo poslala po Nandetu Perko, pa vzemita zdravila za gift, se naj namaže, pa če jim bo kaj nucalo. Denar⁷⁴ pa sva vam po pošti poslala: 2000 K, 500 K tebi, 500 K Johani, naj punčkam kaj kupi, 1000 K pa očetu, pa naj Franceljnu dajo nekaj, kar sami vedo, da je prav.

Kako pa, da nam Johana ni poslala slik od punčk?

Ravno včeraj je Škrabarjeva Metka pokazat prinesla tudi Slavico⁷⁵, katera je bila že tako velika, katero je Bog tako ljubil, da jo je hotel pri sebi imeti. Ker drugega ne vem storiti, kakor izročiti sožalje od vseh skupaj.

Piši, če si dobil srajco in če ti je prav. Kadar ti jo bodo oprali, povej, da se ne sme v vroči vodi oprati. Ravno malo vlažno pa z belim milom in ko je malo vlažna, zlikat narobe, štirkatni ni potrebno.

Končno vas vsi prav lepo pozdravimo, pa kmalu piši, če smo prav leni za pisat. Beremo pa radi. Lena Giovanelli. Že v zadnjem pismu si pisal, da bo Johana pisala, pa še zdaj ni nič. Reci ji, da ne sme zameriti, ker mi ne pišemo. Ker sem doma, bom še pisala.

ČETRTO PISMO

Popisna št. 13/14 z dne (žig): 28. 4. 1928, Brooklyn N. Y., Ridgewood

Naslovnik: Gos. Franjo Moder, Komanda Stručnog Oružja, Gjenovič – Boka Kotorska, JugoSlava, Europe

Pošiljatelj: **F. Giovanelli**, 78-30 77th St., Clendale, L. Y., New York, U. S. A

Kraj in datum v pismu: **28. 4. 1928**

Francelj.

Naznanjamo ti, da smo dobili pismo, kjer prosiš za obleko⁷⁶. Seveda in še za več drugih reči. Samo tvoje želi so previsoke, ker ne veš, kako moramo v Ameriki delat za denar⁷⁷. Prvo je za življenje, drugič pa, da si par

⁶⁸ **24. 8. 1922:** Hčerki sta imeli počitnice, onadva pa sta že dva tedna brez dela. Helena predvideva, da bo France septembra spet začel delati.

⁶⁹ Francetov nezakonski sin Francelj je bil očitno malo poreden. Helena predlaga, da bi ga dal učiti za kakšno ročno delo.

⁷⁰ Ko Helena in France še nista bila poročena, je France pravil Heleni, da Francelj verjetno ni njegov nezakonski sin: »Jaz sem užah, drugi so bili pa zraven.« Takrat pravi, da je bil sploh zaprt.« Heleni je bilo hudo, da so imeli doma sitnosti z nezakonskim sinom njenega moža.

⁷¹ Helena ni videla možnosti, da bi Franceljna z možem vzela v Ameriko, ker sta hčerki že veliki. Po drugi strani pa sta Francetovi hčerki vedeli za Franceljna, ker jima je to povedala Francetova sestra Franca. Zaradi tega je bil France zelo jezen na sestro Franco.

⁷² Helena pooblašča Johana za vse, naj z njim dela tako, kot ve, da je najbolj prav. Če pa bo imel zaradi njega kakšne stroške, naj jim sporoči, da mu denar povrnejo.

⁷³ Po Nandetu Perku je domačim poslala srajco in zdravila za darilo.

⁷⁴ Po pošti pa je poslala 2000 dinarjev, 500 za Johana, 500 za sestro Johano, 1000 pa za ata s pripisom »pa naj Franceljnu dajo nekaj, kar sami vedo, da je prav.«

⁷⁵ Sestrična Marjeta Škrabar je prejšnji dan prinesla sliko Johanine hčerke Slavice, ki je umrla. Živela je od 18. 1. 1921 do 29. 5. 1922, se pravi samo eno leto in štiri mesece. Helena zato izreka sožalje vsem skupaj.

⁷⁶ **28. 4. 1928:** Franju Modru, ki so ga sorodniki klicali Francelj, je obleka, ki so jo pošiljali iz Amerike, očitno zelo prav prišla. V pismih je še prosil za obleko.

⁷⁷ Očitno jih je Francelj prosil tudi za denar, a Helena piše, da so njegove želje previsoke. V Ameriki morajo veliko delati, da kaj zaslužijo in prihranijo, prihranke pa potrebujejo za čas, ko ni dela. »Če bi pa samo ata

krajcarjev prišparamo za takrat, kadar ni dela. Če bi pa samo ata delali, bi sploh ne mogli nič prišparati, če bi mama tudi ne delala. Doma mislite, da je v Ameriki tako lahko življenje, kakor v starem kraju. Čez dan moramo delati v tovarni, zvečer pa doma, zato pa nam niso namisu nepotrebne reči.

Vseglah smo ti poslali za obleko⁷⁸, ker je potrebno dvajset dolarjev. Če boš ta denar zapravil za kaj drugega, bodeš mogel za drugo obleko sam prišparati. Tebi pošlje denar tudi teta Feni in stric Lovrenc in lahko prišparaš kaj iz tega.

Končno vas vsi prav lepo pozdravimo.

Družina Frank Giovanelli

PETO PISMO

Popisna št. 8 z dne (žig): 9. 12. 1929, BROOKLYN N. Y. STA A

Naslovnik: Gos. Johan Giovanelli, Jarše šte. 14, pošta Domžale, Kranjsko, Jugoslavia, Europe

Pošiljatelj: **F. Giovanelli**, 78-30 79th St., Clendale L. d., New York, USA

Pripis na začetku: odgovoril dne 19. 1. 1929, J. Giovanelli

Kraj in datum v pismu: ..., **9. 12. 1929**

Dragi domači.

Pred ko nadaljujem, vas vse prav lepo pozdravimo, in upamo, da ste zdravi. Pri nas je vse po navadi, zdravi smo vsi še dosti.

Časi so slabi⁷⁹, dela ni prav veliko, pa upamo, da bo boljše.

Danes je šel sneg ta prvikrat to zimo in je prav mraz.

Naznanim, da smo poslali pet dolarjev,⁸⁰ malo darilo za novo leto, in želimo, da boste veselo obhajali. Kako so pa kaj ata in vsi drugi? Ali ste zdravi?

Voščimo vam vesele božične praznike in srečno novo leto.

Družina F. Giovanelli

4.3 PISMA LOVRENCA GIOVANELLIJA IN NJEGOVE ŽENE FRANČIŠKE

Lovrenc Giovanelli je bil šesti otrok Johana Giovanellija in Marjane Giovaneli, roj. Habjan, četrti, ki je preživel otroštvo (za Franco, Francetom in Johano). Rodil se je 10. 8. 1891 in je v mladosti delal kot slamninar in mlinar. Poročil se je 9. 1. 1915 s Frančiško Kralj iz Zgornjih Domžal 39. V Ameriko sta odšla pet let kasneje, oktobra 1920. Pisma je pisal svojemu očetu in mlajšemu bratu, ki je bil 3 leta mlajši od njega.

PRVO PISMO

Popisna št. 38 z dne (žig): 12. maja 1922, Brooklyn, N. Y. STA S

Naslovnik: Mr. Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Evropa

Pošiljatelj: **Mr. Lovrenc Giovanelli**, 151 Harman st., Brooklyn, New York

Pripis: odgovoril 7. 6. 1922, J. G.

Kraj in datum v pismu: Brooklyn, **12. 5. 1922**

Dragi domači!

Najprej vas vse skupaj oba prav lepo pozdraviva in se vam zahvaliva za pismo, ki sva se ga zelo razveselila. In nihar nama ne zamerite, ker vam že toliko časa nisva nič pisala. Tudi pri Feni in pri Frenku sva brala pisma, kar si za vse skupaj pisal in tudi sliko od grobeljskih pevcev⁸¹ sva sprejela, za kar se ti najlepše zahvaliva. Kar si pisal glede botre⁸², smo bili prav žalostni in ob enem tudi veseli, ker ste jo tako lepo spravili k večnemu počitku. Koga pa kaj ata, ali so zdravi? In ti, ali se sedaj boljše počutiš? Le merkita se in privoščita si ga kak glažek, saj

delali, bi sploh ne mogli nič prišparati, če bi mama tudi ne delala. Doma mislite, da je v Ameriki tako lahko življenje, kakor v starem kraju. Čez dan moramo delati v tovarni, zvečer pa doma, zato pa nam niso namisu nepotrebne reči.»

⁷⁸ Vseeno so mu poslali denar za obleko. Predlagajo mu, da še sam kaj prihrani glede na to, da mu denar pošljeta tudi teta Franca in stric Lovrenc.

⁷⁹ **9. 12. 1929:** Leta 1929 so bili v Ameriki slabi časi, saj (zaradi gospodarske krize) ni bilo dela.

⁸⁰ Kot majhno darilo za novo leto so domov poslali 5 dolarjev.

⁸¹ **Lovrenc, 12. 5. 1922:** Čeprav Lovrenc bolj redko piše, pa bere pisma od doma tudi pri sestri Franci in bratu Francetu. Johan jima je poslal sliko grobeljskih pevcev.

⁸² V tem času je umrla botra (15. 4. 1922), to je bila Marija Maček, stara 81 let.

bomo mi, kolikor bode v naši moči, vedno pomagali. Koga pa kaj Johana in njena družina? Ali ima hčerke zdrave, ali imajo v malnu dosti dela in kako se še drugače kaj imajo?

Midva sva **poslala 2000 Kr.**⁸³ denarja na ata, pa prosim, kar vi dajte 1000 Kr **Johani** za vezilo in 1000 K je pa **Johanovih** za vezilo, pa sva kar na ata poslala, saj mislim, da je vseeno, če vama kar ata dajo, ker nisva vsakemu posebej poslala, saj mislim, da ste že sprejeli.

Midva se imava po navadi, zdrava sva, delava oba, od jutra do noči sva v **fabriki**.⁸⁴ Zvečer pa doma delava in tako nama gre hitro čas naprej, zato pa ne smete zameriti, ker bolj malo piševa. **Po otrocih nama je pa čezdalje bolj dolgčas**,⁸⁵ najraje bi jih kar sem vzela, pa malo morava še počakat. Ali kaj v Jarše pridejo z njima? Jaz sem jim že pisala, ker vem, da imate sedaj veliko dela, da vam bojo prišli kaj pomagat.

Šunkar je pa tukaj prav zadovoljen, je pri nama na stanovanju, se dobro zastopimo in tudi v fabriki smo skupaj. Saj **smo sami Kranjci skupaj**⁸⁶ v fabriki, nas je gotovo kakih **60**, tako da nam ni dolgčas. **Ob nedeljah**⁸⁷ smo pa največ s Franco in Mihom skupaj, se malo na travo peljemo ali pa v kako gmajno, posebno sedaj, ker je že tukaj v mestu zelo vroče, da se malo pofrišamo. Druge zabave tako ni v Ameriki.

Končno vas vse skupaj in vsakega posebej oba prav lepo pozdraviva, pa kmalu nama kaj pišite.

Z Bogom, L. F. Giovanelli

Pozdraviva tudi vse znance in sosede, pa pevce. Johani bodem že kmalu tudi pismo pisala.

DRUGO PISMO

Pismo št. 41 z dne (žig): avgust 1922, Brooklyn, N. Y. STA S

Naslovnik: Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Evropa

Pošiljatelj: **L. F. Giovanelli**, 151 Hartman str., Brooklyn, New Jork, America

Pripis: odgovoril 24. 8., J. G.

Kraj in datum v pismu: Brooklyn, **2. 9. 1922** (verjetno 2. 8., če je pripis točen - odgovoril 24. 8.)

Dragi domači!

Najprej vas vse skupaj oba prav lepo pozdraviva. Nadalje vam sporočava, da smo vam **poslali 7000 Kr denarja**⁸⁸, 4000 Kr vam je poslala Franca, kar upam, da vam je že znano, saj vam je že Franca sama pisala, in 3000 Kr imate od naj za vezilo, da si ga boste lahko kak glažek privoščili na naše in najino zdravje. Torej vam **voščiva**⁸⁹ in želiva vse najboljše k vašemu godu, da bi še mnogo let dočakali zdravi in veseli.

In nadalje vas vprašava, kako se kaj imate? Ali ste zdravi in koga je še kaj drugega novega v Jaršah? Mi se imamo tukaj po navadi. Kakor vam je že znano, zdravi smo vsi, samo za delo je pa sedaj bolj slabo. L. in jaz sva že oba **precej časa brez dela**⁹⁰, pa upam, da septembra meseca se bode pa že zopet začelo. Drugače nama gre po dobro. S Franco in Mihom se zmeraj po malo **zabavamo**.⁹¹ V nedeljah se v kakšno gmajno peljemo ali se gremo kopat, pa malo mokrote s seboj vzamemo, pa nam kar hitro čas mine. To je največja zabava, kar jo imamo v Ameriki. Tukaj je zelo huda vročina, še ponoči se ne ohladimo, ako ravno gre večkrat dež, pa vse nič ne pomaga. Novega vam pa nimam nič pisati, kakor da jih bode zopet en par **iz Amerike prišlo**,⁹² bi rada komu kaj oddala, pa noče nobeden nič vzeti, potem ko pa domov pridejo, pa pravijo, da smo tukaj spožki.

Ali greste tudi kaj v **Domžale**?⁹³ Jaz sem jim že parkrat pisala, da naj vam kaj pomagajo delat, so nama pa odpisali, da ste jih samo za žet prosili.

Zdaj pa končam to moje slabo pisanje, vas vse skupaj prav lepo pozdraviva, kakor tudi vse v malnu, pa Micko in Gašperja. Z Bogom.

L. F. Giovanelli

⁸³ Lovrenc in njegova žena sta poslala 2000 Kr za očeta in Lovrenčevo sestro Johano, za vsakega pol, ker sta imela god. Johana je rojena 21. 5. 1889 in je bila tedaj stara 33 let, Johan pa 22. 5. 1894 in je bil star 28 let.

⁸⁴ Lovrenc in njegova žena Frančiška sta zaposlena v tovarni in delata od jutra do noči.

⁸⁵ Lovrenc in njegova žena sta se v Ameriko odselila 1920, otroke pa sta pustila v domovini, zato jima je bilo dolgčas po njih. Rada bi, da bi tudi otroci prišli v Ameriko, vendar sta morala na to še malo počakati.

⁸⁶ V tovarni (verjetno slamninarski) dela skupaj veliko Kranjcev (Slovencev), vsaj 60.

⁸⁷ Ob nedeljah se Lovrenčeva družina druži s sestro Franco in njenim možem Mihom. Peljejo se v naravo, na travnik ali za kakšen gozd, da se malo osvežijo, ker je v mestu zelo vroče. Druge zabave v Ameriki nimajo.

⁸⁸ **2. 9. 1922:** Lovrenc in Frančiška sta domačim poslala 7000 Kr (verjetno dinarjev), 4000 pa Franca.

⁸⁹ Denar sta poslala očetu za god (rojstni dan je imel 29. 8.), ki je bil takrat star 71 let.

⁹⁰ Lovrenc in Frančiška sta bila že precej časa brez službe (verjetno čez poletje), računata pa, da bosta septembra spet imela delo.

⁹¹ Ob nedeljah se s Franco in Mihom zapeljejo v gozd ali pa se grejo kopat. S seboj vzamejo nekaj (verjetno alkoholne) pijače. Čas jim tako hitro mine. To je zanje največja zabava v Ameriki.

⁹² V kratkem bo šlo spet nekaj izseljencev v domovino na obisk ali pa stalno. Rada bi domačim kaj poslala preko njih, pa nočejo vzeti.

⁹³ Sorodnikom v Domžale sta pisala, naj pomagajo Kofutnikovim. Gre verjetno za Škrabarjeve, kjer je bila poročena Marjanina sestra Ana. Pisali so jim, da so jih Kofutnikovi prosili za pomoč pri žetvi.

Pozdrav od France, Miha in Viktorja.

POSREDNIKOVO PISMO

Pismo št. 30 z dne (žig): (ni kuverte)

Naslovnik: Mr. Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija

Pošiljatelj: **Frank Sakser State Bank**, 82 Cortlandt Street, New York

Kraj in datum v pismu: (brez navedbe kraja) **30. 3. 1923**

Cenjeni.

*Po naročilu g. Lovrenc Giovanelli, 151 Harman St. Brooklyn, N. Y., vam priloženo pošiljamo listine, s katerimi skušajte dobiti dovoljenje za potovanje v Ameriko⁹⁴ za njegove dve hčerki **Frančiško in Valentino Giovanelli in Neža Yokan**, katera jih bo spremljala, čim bodo tamošnje oblasti pričele sprejemati prošnje za potne liste.*

S slovenskimi izjavami vložite prošnje za potne liste pri domačem županstvu ali okrajnem glavarstvu. Ko dobijo potne liste, naj gre Neža Yokan z istimi in dvema angleškima listinama osebno k ameriškemu konzulu ter vzame potrebne slike seboj, da tudi on njih potne liste podpiše in potrdi. Ostali dve listini, na katerih je naša opazka, pa naj prinese seboj, da jih bo za – mogla predložiti naselniški oblasti dosepeši v New York.

Vas vljudno pozdravljajoč ostajamo s spoštovanjem,

Frank Sakser State Bank

(podpis) A. Skulj

TRETJE PISMO

Pismo št. 29 z dne (žig): maj 1923, Brooklyn, N. Y.

Naslovnik: Johan Giovanelli, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenija, Jugoslavija, Europe

Pošiljatelj: **Lovrenc H. Giovanelli**, Brooklyn, N. Y.

Odgovoril: 5. 6. 1923

Kraj in datum v pismu: Brooklyn, **15. 5. 1923**

Dragi domači!

*Najprej vas vse skupaj oba prav lepo pozdraviva. In nadalje vam sporočava, kar vem, da vam je gotovo že vsem znano, da prideta **Bezjakova Cila in Lenca**⁹⁵ domov. **16. maja** gresta od tukaj. Midva sva bila oba pri nji in sva ji več stvari naročila glede otrok, posebno za Feniko, ki bode šla k prvemu sv. obhajilu, da jo bode šla napraviti, ker sva ji oddala za otroke precej velik paket⁹⁶. Vse to naj tudi potem prineseta nazaj v Ameriko, ker bosta tukaj lahko ponosile. Mogoče bode kar tebi Cila dala ta pajkelj, pa ga kar našim oddaj ali ga pa vsi skupaj vrnite, ker je vseh ob šolenčkih kar nabasan.*

*In potem bodeš sprejel od naju **340 dolarjev**⁹⁷, ta denar je name narejen, prvič imaš za otroke in dekle 300 dolarjev, za rajžo, za karte, ker punce imata polovične, torej je za **2 šif karte**. Bodeš že videl, koliko bode treba dovesti in kar bode pa ostalo od tistih **300 dolarjev**, naj bode za druge stvari, kar bode še treba. In **2,5 dolarja** naj bode, da bode lahko tukaj pokazala, da ne bode kake zmešnjave. Od **40 dolarjev je pa tvojih 2,5**, to imaš od naju, ker se toliko trudiš, da bodeš vse uredil. Saj veva, da je tebi tudi težko, ker sva te ravno v največjem delu začela bodrati, pa za vse to ti bodeva vedno hvaležna. **5 dolarjev daj atu**, da si ga bojo lahko kak glažek privoščili na svoje in najino zdravje. **5 dolarjev daj pa Johani** za vezilo in ostalih **5 dolarjev** pa daj našemu atu za vezilo in **en rekalc, pa en lujbeč**, katerega hočeš, saj so trije, za vsakega naj bode eden. Saj niso Bog ve kaj vredni, pa doma jih boste še lahko ponosili. In drugo, kar se tiče tebe in **tvoje neveste**, sva pa že Cili naročila. Ko bodeva imela enkrat vse te stroške pri kraju in ko bodeš ti že poročen, vama bodeva že še nekaj za dar*

⁹⁴ **30. 3. 1923:** Lovrenc Giovanelli je preko posrednika *Frank Sakser State Bank*, 82 Cortlandt Street, New York, poslal priporočilo za svoji dve hčerki **Frančiško in Valentino**, ki ju bo spremljala Neža Yokan. Pismo je bilo naslovljeno na Johana Giovanellija, Srednje Jarše 14, ki je bil verjetno posrednik v tem procesu. V pismu natančno piše, kakšen je postopek za pridobitev dovoljenja za izselitev v Ameriko: »S slovenskimi izjavami vložite prošnje za potne liste pri domačem županstvu ali okrajnem glavarstvu. Ko dobijo potne liste, naj gre Neža Yokan z istimi in dvema angleškima listinama osebno k ameriškemu konzulu ter vzame potrebne slike seboj, da tudi on njih potne liste podpiše in potrdi. Ostali dve listini, na katerih je naša opazka, pa naj prinese seboj, da jih bo za – mogla predložiti naselniški oblasti dosepeši v New York.« Glede na to sklepava, da sta se hčerki Frančiška in Valentina spomladi 1923 pridružile svojima staršema v Ameriki.

⁹⁵ **15. 5. 1923:** Cila in Lenca Kapla sta bili sestri Johanove žene.

⁹⁶ Bezjakovi Cila in Lenca, Katarinini sestri, sta 16. 5. 1923 odšli iz Amerike domov na obisk. S seboj sta prinesli velik paket za njune otroke, še posebej belo obleko za Faniko, ki gre k prvem obhajilu. Potem naj to obleko prineseta nazaj v Ameriko, da jo bosta tam še ponosili. Za očeta sta poslali en suknič in brezrokavnik, verjetno pa tudi kaj za nevesto (poroka Katarine in Johana je bila 8. 7. 1923).

⁹⁷ Pošiljata tudi 340 dolarjev za dve ladijski karti za njuni hčerki Frančiško in Valentino in njuno spremljevalko Nežiko, ki naj jima kupi Johan Giovanelli. Predvidevata, da bo tudi Nežiki v Ameriki všeč.

poslala. **Nežiki** pa le povej, da jo oba prav lepo pozdraviva in da že **komaj čakava, da nama bode punčke sem pripeljala**, saj tukaj ji bode dobro in vem, da bode prav zadovoljna, ko bode tukaj.

In kar se pa godi pri nas doma, sem pa zelo žalostna, pa kaj, ker jaz ne morem pomagati, saj so vsi skupi sami sebi naredili hudo, midva zato ne bodeva nič na slabšem. Če pa prideva še kdaj domov, si bodeva pa tudi lahko hišo kupila ali pa novo zidala. Ani sva se pa zato tako zamerila, ker sem ji jaz pisala, da od nje ne bodeva sprejemala takih pisem, kakor nama jih je pisala, da mora ona skrbeti za najine otroke in da sva svojo kri zavrгла. To ni lepo od nje, ker midva sva toliko pošiljala, vedno polovico več, kakor so mama zahtevali, pa še ni bilo nobene hvaležnosti. Sedaj bojo imeli pa druge otroke, se pa ne bojo imeli komu pritoževati, da je premalo, in za nas bode pa še boljši, da bomo enkrat vsi skupaj živeli. Saj se vsaki dan pogovarjava, kako nama bo lušno, ker imava že tako velike hčerke. Zelo težko že pričakujeva dneva, ko bodeva imela zopet otroke v svojem naročju.

Torej naj zadostuje to moje slabo pisanje, pa večkrat preberi, da bodeš vse zastopil. Jaz sem sedaj že zaspana, mi gre pa roka že bolj sem in ke. Torej bodite vsi skupaj še enkrat prav lepo pozdravljeni, kakor tudi v malnu in pri sosedu na ono stran vode. Z Bogom in lahko noč.

L. F. Giovanelli. Najlepši pozdrav tudi za tvojo nevesto Kati. Takoj nama odpiši.

Prosiva te še to, če bi ti bilo mogoče, da bi peljal **Feniko slikat**⁹⁸ v tisti obleki, ki pojde k sv. obhajilu ravno tako napravljena, vsa v belem. Karte pa ni treba prej plačati, kot zadnje dni, preden pojedete od doma.

ČETRTO PISMO

Popisna št. 22 z dne (žig): ni kuverte

Naslovnik: kuverta ni ohranjena

Pošiljatelj: **Lovrenc Frančiška Giovanelli**

Pripis: odgovoril 19. 1. 1928 (podpis nečitljiv)

Kraj in datum v pismu: Ridgevod, **24. 11. 1927**

Dragi domači.

Že dolgo časa se pripravljam za to pisanje, danes sem si vendar vzela čas, da ti napišem par besed. Predno ti pa še kaj več napišem, vas pa vsi skupaj vse prav lepo pozdravimo in se ti lepo zahvaliva za pismo in za vse, kar si uredil po mojih željah. Samo, da je že enkrat to pri kraju. Kakor si pisal, je sedaj **denar v banki**⁹⁹ na tekočem računu, to je prav. Knjižico lahko ti obdržiš, če ti je volja, in nama pa pošlji pooblastilo, če slučajno kaj pride, da imava kaj v rokah. Toliko glede te stvari.

Nadalje se ti lepo zahvaliva za vse, kar si nama poslal. Kar sva sprejela midva, sva tudi po naročilu oddala vsakemu nekaj in **gobe**¹⁰⁰ je pa Feni sprejela, sva jih pa tudi dobila, za kar ti še enkrat najlepša hvala. Glede **pajkelca**¹⁰¹, ki sem ti poslala, ti moram sporočiti, da je prišel nazaj. Kaj je bilo narobe, si sploh misliti ne morem, pa ga nisem hotela vzeti, ker je bilo 3 dolarje za plačat in skoraj 3 dolarje sem pa poštnine plačala. Ko sem ga oddala, sem pa vse skupaj pustila, sedaj pa ne vem, ali so ga še enkrat poslali, ali so vse skupaj vrgli stran. Jaz nisem hotela vzeti nazaj, da bi kaj plačevala, ker to je prevelik denar **za staro reč**.

Sedaj bom pa kar Franci oddala, pa naj rajši sama pošlje, saj imam že zopet nekaj pripravljenega. Sedaj ti pa še povem, da je bil **Henrik**¹⁰² zelo bolan, je imel zopet pljučnico in potem je dobil pa vodo v pljuča, ravno tisti čas, ko je bila **Kati v bolnici**, saj vem, da ti je Franca kaj pisala, pa še sedaj ni zdrav. Še vedno k doktorju hodi, naju je zelo veliko koštalo. Drugi smo pa zdravi. **Franci** je tako velika, čisto malo nižja kot jaz. **Žani** tudi že hodi. Midva **delava oba**¹⁰³, ako ravno je zelo veliko Kranjcev že pol leta brez dela, ker je par fabrik pobralo. Zelo slabo letos kaže in še posebno zato, ker so volitve.

Kako se pa še doma kaj imate, ali ste zdravi, koga kaj otroci in ata, pa Kati, ali je sedaj zdrava? Res vedno samo stroški. Sedaj vam pa voščimo prav vesele božične praznike, ako ravno je še malo prekmalu, pa vseeno, ker ravno pišem in darilo boste tudi že do božiča sprejeli. To vam bom pa kar na karti sporočila. Torej končno vas še enkrat vsi prav lepo pozdravimo, oddaljeni domači, L. F. Giovanelli

Pripis: štev. 164344, Din 2550.-

⁹⁸ Johan naj poskrbi, da se bo njuna hči Fanika (Frančiška) slikala v najlepši beli obleki, ki jo ima za prvo obhajilo. Glede na to sklepava, da je bila Frančiška stara 7 let, njena sestra Valentina pa kakšno leto manj.

⁹⁹ **24. 11. 1927:** Lovrenc in njegova žena sta Johana pooblastila, da je dal njun denar v banko.

¹⁰⁰ Johan je od doma poslal več stvari v Ameriko, med drugim tudi gobe (verjetno suhe).

¹⁰¹ Frančiška in Lovrenc sta paket, ki sta ga poslala domov, dobila nazaj, pa ga nista hotela sprejeti, ker bi morala zanj plačati, pošiljala pa sta samo »staro reč«, verjetno stara oblačila.

¹⁰² Lovrenčev sin Henrik je bil jeseni bolan, ravno takrat, kot je bila v bolnici tudi Johanova žena Katarina. Njun sin Žani že hodi, se pravi, da je star približno eno leto. Franci (Frances) pa je že tako velika kot mama Frančiška, čeprav je bila takrat stara približno 11 let.

¹⁰³ Oba sta zaposlena, čeprav je veliko Kranjcev, slovenskih izseljencev, brezposelnih. Veliko tovarn je propadlo.

PETO PISMO

Popisna št. 24 z dne (žig): 6. december 1927, Brooklyn, N. Y., Ridgewood STA

Naslovnik: Franjo Moder značar, Opšti odred, Stručno oružje, Gjenovič, Dalmacija

Pošiljatelj: **Lovenc Giovanelli**, 1825 Catalpa Ave. Ridgevod, Brokljin, N. Y., America

Kraj in datum v pismu: /

Dragi Francelj!

Bodi najlepše pozdravljen od naše družine, ob enem ti voščimo in želimo vsi skupaj vesele božične praznike in ti sporočamo, da smo ti poslali skupaj s teto Franco 5 dolarjev¹⁰⁴, da bodeš imel malo boljše praznike. Pa kar na Lovrenca odpiši, ko sprejmeš.

Pozdrav od družine L. F. Giovanelli

ŠESTO PISMO

Popisna št. 25 z dne (žig): 6. december 1927, Brooklyn, N. Y., Ridgewood STA

Naslovnik: Johan Giovanelli, župan, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenia, Jugoslavija, Europa

Pošiljatelj: **L. Giovanelli**, 1825 Catalpa Ave, Ridgevod, Brokljin, N. Y., America

Pripis: odg. 19. 1. 1928

Kraj in datum v pismu: /

Dragi domači!

Kot že zadnjič omenjeno, da vam pošljemo darilo za božične praznike¹⁰⁵, ti sporočamo, da imate odposlanih 27 dolarjev 75 centov, to je 1500 dinarjev vsi skupaj in sicer vsakemu 500 dinarjev. Očetu, Johani in tebi in sporočamo, da je od Lovr. in od Feni, sta dala vsak polovico, pa ni treba nič Feni se zahvaliti, kar na Lovr. dajte odpisati. Pa še Johani tako povej.

Vesele božične praznike želimo vsem skupaj, kakor tudi srečno in veselo novo leto, z Bogom.

Družina L. Giovanelli

SEDMO PISMO

Popisna št. 9 z dne (žig): 14. 3. 1928, BROOKLYN, N. Y., Ridgewood, STA

Naslovnik: Naj sprejme g. Johan Giovanelli, župan, Sr. Jarše št. 14, pošta Domžale, Slovenia, Jugoslavia, Europa

Pošiljatelj: **L. Giovanelli**, 1825 Catalpa Ave, Ridgewood, Brooklyn, N. Y., America

Pripis: odgovoril 23. 4. 1928, J. Giovanelli

Kraj in datum v pismu: Ridgewood, **13. 3. 1928**

Dragi domači!

Že dolgo časa se namenjam za to pisanje, pa predno vam kaj več pišem, Vas vsi skupaj vse prav lepo pozdravimo. In nadalje se Ti prav lepo zahvaliva za pismo in za vse, ker si tako lepo vse uredil glede tistega denarja, ker vem, da si imel zadosti sitnosti.

Pa te še toliko prosim, ohrani ti bančno knjižico in daj vsake tri mesece pripisat obresti, ker bode že precej prišlo na leto, ker potem že pridejo od obresti zopet obresti in ob letu nama bodeš sporočil, koliko bode prišlo, ker hočeva ta denar ohraniti¹⁰⁶, enkrat bode že prav prišel, toliko o tem.

Nadalje ti sporočamo, da smo poslali Vam nekaj denarja¹⁰⁷ skupaj s Feni in sicer vsega skupaj je 2186 din in od tega denarja je Franca dala 1366 din, tako da Miha ne ve in midva pa 820 dinarjev, pa je L. vse skupaj oddal. Torej od najinega denarja imate ata 273 din, Johano 273 din in za tebe pride 274 dinarjev. Torej mislim, da me razumeš in kar je pa od France denarja zraven, to je 1366 din. Vam bode pa že sama pisala, kako si razdelite in dokler od France pismo ne pride, ohrani ti ta denar. Upam, da sem ti prav pisala.

Sedaj pa še malo o naši družini¹⁰⁸. Zdravi smo sedaj vsi, kar tudi Vam najboljše želimo. Franci je tako velika, komaj 2 prsta manjša od mene in Henri se je precej popravil, kar je po boleznih. Žanček je pa čez vse tako prijazen, skravljan kot cigan, teče, da ga komaj ujameš, tako ga imamo radi nad vse, tako klepeta, da sam sebe ne zastopi, da bi res tak ostal.

Midva sva zdrava, delava oba¹⁰⁹, akoravno ni letos sezona nič prida. Drugače se imamo pa po navadi.

¹⁰⁴ **6. 12. 1927:** Lovrenc in Franca sta pošljala denar Franju Modru, ki je Lovrenčev nečak.

¹⁰⁵ **6. 12. 1927:** Lovrenc in Franca sta poslala domov denar za darilo za božične praznike.

¹⁰⁶ Johan naj bi skrbel za njun denar v banki in dal vsake tri mesece pripisat obresti.

¹⁰⁷ Tudi tokrat domov (skupaj s sestro Franco) pošilja nekaj denarja in sicer 2186 din. Denar je za ata, Johano in za Johana.

¹⁰⁸ **13. 3. 1928:** O svoji družini pišeta: »Franci je tako velika, komaj dva prsta manjša od mene in Henri se je po boleznih precej popravil. Žanček je pa čez vse tako prijazen, skravljan kot cigan, teče, da ga komaj ujameš. Tako ga imamo nadvse radi, tako klepeta, da sam sebe ne zastopi, da bi res tak ostal.« Glede na dosedanje pisanje ugotavljava, da je bila najstarejša Franci stara 11 let, Žan 1 leto, vmes med njima pa sta imela še Valentino (ki je skupaj s Frančiško prišla v Ameriko) in enoletnega Žana. Čudno je, da Valentine ne omenja.

¹⁰⁹ V tem letu sta bila oba zaposlena.

*Sedaj Vam pa še voščimo in želimo vsem skupaj vesele Velikonočne praznike, da bi jih prav zadovoljno še veliko let praznovali. In tudi Johani želimo ravno tako, pa ji povej, naj oprostí, ker ji ne pišemo, ker je tako malo časa za to. Torej končujem to moje pisanje in Vas vsi skupaj vse še enkrat prav lepo pozdravimo in ostajamo oddaljeni domači. Družina L. Giovanelli
Ali so ata zdravi in otroci, pa Kati? Piši, kako se imate.*

OSMO PISMO

Popisna št. 15 z dne (žig): 23. junija 1928, Brooklyn, N. Y., Ridgewood STA.

Naslovník: Johan Giovanelli, župan v Sr. Jaršah št. 14, pošta Domžale, Slovenia, Jugoslavie, Europa

Pošiljatelj: družina L. Giovanelli

Pripis: Odgovoril 18. 7. 1928. J. Giovanelli

Kraj in datum v pismu: Ridgevod, **21. 6. 1928**

Dragi domači!

Najprvo vas vsi skupaj prav lepo pozdravimo, in nadalje Te vprašam, če si sprejel pismo, v katerem je bilo priloženih 5 dolarjev in sedaj ne vem, če ste jih sprejeli ali ne, prosim, takoj sporoči.

*Sedaj ti pa še naznanim, da bomo Jurjovi Lizi iz Stoba nekaj oddali in se potem **razdelite**, kakor bode sporočeno, da ne bode zopet kake zamere, ker to je težko, ker nobeden rad ne vzame in potem pa še človek u šmer pride. **Lizi gre 30. junija od tukaj**¹¹⁰.*

*Mi smo, hvala Bogu, zdravi. **Delava še oba**¹¹¹, toda sedaj bolj po malo, večina jih je pa že doma, ker je konec sezone.*

*Kako se pa še vi kaj imate? Ali ste kaj kupili? Midva sva šele sedaj zvedela, da **imate naročeno**¹¹². Bog daj, da bi bilo vse po sreči.*

*Pri nas se pa nič več ne upamo, ker tukaj je tako hudo, ker moramo **otroke pustiti tujim ljudem**¹¹³ in it s trebuhom za kruhom.*

*V nedeljo je bila od Karbžove Tone poroka, je vzela Jerčanovga Franka iz Stoba, je bila velika slavnost, še nad **150 ljudi je bilo na svadbi**¹¹⁴. Ravno nasproti nas stanujeta, pa ne gremo nič skupaj, samo če se slučajno srečamo, se pozdravimo, saj veš, zaradi Reze. Kakor rečeno, pride Reza zopet domov, menda konec avgusta, ker čaka za državljanski poprez. Sedaj nima nobenega, da bi skupaj laufala, kakor sta do sedaj s Fano. Pa ni treba nič praviti, da sem kaj pisala, saj to sam veš, da jaz nimam te navade, da bi od drugih ljudi pisala, ker še to ne rada, kar moram.*

***Lovrenci bi pa sploh nikoli ne pisal**¹¹⁵, ker mi za to reč včasih začne, pa pravi: »Saj ne morem, kar ti piši, saj je vseeno.«*

*Mi smo vsi zdravi, kar tudi vam najbolj želimo. **Franci**¹¹⁶ je tako velika kot jaz in tudi **Henrik** je še dosti močan, kot je po bolezni od lanskega leta toliko dol vzela, **Janezek** je pa nad vse fejš, še tako mlad, pa že davno vse govori, skravljan pa tako kot ciganček, posebno je lušten, če je umazan.*

Končno bodite vsi prav lepo pozdravljeni, kakor tudi Johana.

Lahko noč. Družina L. Giovanelli

Ali si šel obresti pripisat? Koliko je?

DEVETO PISMO

Popisna št. 20 – božična voščilnica z dne (žig): ? ni kuverte

Naslovník: Johan Giovanelli

Pošiljatelj: **Lovrenc Giovanelli**, 1825 Catalpa Ave, Brooklyn, N. Y., America

Pripis: odgovoril dne 19. 1. 1929, J. Giovanelli

Kraj in datum v pismu: Ridgevod, **17. 12. 1928**

Božična voščilnica – napis spredaj: *Wishing You a jolly Christmas and prosperous New Year.*

Sredina: *A Merry Christmas*

There is joy in the air, for the church-bells' chime

¹¹⁰ **21. 6. 1928:** Domov pošilja nekaj denarja, Jurjovi Lizi iz Stoba, ki odhaja v domovino, pa bodo oddali za vsakega nekaj.

¹¹¹ Oba še delata, čeprav že bolj malo, ker je konec sezone.

¹¹² Franciška Giovanelli sprašuje, če so že »kupili«, ker je izvedela, da imajo »naročeno«. Johanova žena Katarina je bila takrat noseča z Lovrencem, ki se je rodil 10. 8. 1928.

¹¹³ V njihovi družini je z otroki tako, da jih morajo oddati tujim ljudem, da gredo lahko na delo.

¹¹⁴ Piše, da je bila prejšnjo nedeljo poroka dveh izseljencev, verjetno Domžalcev, ki stanujeta nasproti njih. Na njihovi svatbi je bilo kar 150 ljudi.

¹¹⁵ Lovrenc nikoli ne bi pisal domov, vedno za to pooblasti svojo ženo.

¹¹⁶ Od svojih otrok omenja Franci (stara je okoli 12 let), Henrika (ki je bil rojen že v Ameriki) in Janezka (ali Žana), ki je bil tedaj star okoli 2 leti.

*Rings cheerily over the Earth;
There`s a message for me and message for you,
A message of love that is holy and true,
For it tells of a Saviour`s birth,
May the joy that is told in the bells` sweet rhyme
Ring into your heart this Christmas time (J. T. A. Pringle.)*

Dragi domači!!!

*Najlepša hvala za karto, katero smo z veseljem sprejeli in naznanjam, da **sem poslal 810 D**¹¹⁷ in sicer jaz sem poslal 600 D za Johano, 150 D za Johana, 150 D za Franceljna, 50 D za ata, pa 250 D, ki imajo tudi god. Tisti čas nisem bil ravno pri denarju, samo pismo pa nisem hotel poslati in Franca je dala 200, za Johano 100, za Johana pa 100 D, za ata je pa rekla, da bo sama poslala oziroma Miha.*

Ne zamerite, kjer tako dolgo ni bilo nič glasu od nas, ki se tako rado odloži, imamo se po navadi.

***Z delom je tudi bolj slabo**¹¹⁸ letos. Novega pa ni drugega, kakor Mrakov Johan je umrl, je bil samo en par dni bolan, je imel pljučnico, kakor pravijo.*

Kako pa kaj doma, ali ste vsi zdravi. Kako pa ata, vem, da se jim je čudno zdelo, ki nisem nič za god pisal, pa kakor sem že prej omenil, zakaj.

Torej vas vse skupaj prav lepo pozdravimo in obenem vam voščimo vesele Božične praznike in srečno Novo leto, da bi jih zdravi in veseli praznovali.

DESETO PISMO

Popisna št. 6: razglednica Empire State Building – New York City, Fifth Avenue, bet. 33rd and 34th Sts., 102 stories – 1,252 feet high – the tallest structure in the world – Land and Building valued \$ 55,000,000,00. Razglednica z dne (žig): 6. 2. 1939, Brooklyn, N. Y.

Naslovnik: Johan Giovanelli, Srednje Jarše 14, post Domžale, Dr. Banovina, Slovenia, Jugoslavia, Evropa

Pošiljatelj: **Lovrenc Giovanelli**

Kraj in datum v pismu v pismu: Ridgewood, **5. 2. 1939**

Dragi Johan in vsi domači!

*Čudno se nam zdi, da ni nič več vednosti o tebi. Sem radovedna, če si bil že kaj v Ljubljani. Prosim Te, če Ti je mogoče, daj našim in sebi vsakemu **50 dinarjev**¹¹⁹ za pust.*

*Upam, da se bomo letos ustno lahko kaj pogovorili, če boš prišel **na svetovno razstavo**¹²⁰. Nekaj smo že govorili o tem z Mihom in Feni.*

Pripisi na prvi strani razglednice: Denar daj samo atu in mami.

*7. maja bojo Slovenci plesali v **narodnih nošah**¹²¹, seveda tudi L., za druge ne vem.*

To je največja hiša v NY, ima 102 nadstropja. Pozdrav od družine L. Giov.

4.4 PISMA OSTALIH POŠILJATELJEV

Raziskovalna naloga bi bila preobširna, če bi na tem mestu navedla še vseh preostalih 20 pisem. Od tej jih je največ napisala Marjeta Škrabar (8), nato Helena Kaplja (4), posamična pisma pa so pisali še: Dominik in Minka, J. Stefančič, Viktor, Janko Pirnat jr. in Cila Kaplja. Povzetki njihovih pisem so vključeni v sklepne ugotovitve. Marjeta Škrabar je bila Johanova sestrična po mamini strani, Helena in Cila Kaplja pa sta bili sestri Katarine Kaplja, Johanove žene.

¹¹⁷ **17. 12. 1928:** Lovrenc je domov poslal 810 din, 600 din za Johano, 150 za Johana, 150 za Franceljna, 50 za ata, pa 250 din za god (imel ga je 11. 9.). V času njegovega godu ni bil ravno pri denarju.

¹¹⁸ Z delom je zelo slabo.

¹¹⁹ **5. 2. 1939:** Lovrenčeva družina domačim pošilja 50 dinarjev, da si razdelijo za pusta.

¹²⁰ Upa, da se bodo to leto lahko osebno kaj pogovorili, da Johan pride v New York na svetovno razstavo.

¹²¹ 7. maja 1939 bodo Slovenci plesali v narodnih nošah, med njimi tudi Lovrenc.

5 INTERVJU S PEPCO GIOVANELLI, POROČENO ŽEBOVEC

Intervju s Pepco Žebovec sva opravila v sredo, 3. februarja 2016.

POŠILJANJE DENARJA IN PAKETOV IZ AMERIKE

- **Kaj so pošiljali njihovi Američani v paketih?**

Pošiljali so kakšne suhe stvari, da je prestala potovanje. Takrat še ni bilo nobenega polivinila, zato so morali vse zaviti v poseben papir ter dati v žakljevino. Pošto so vozile samo ladje iz New Yorka do Trsta. Pošiljali so nam surovo, zelene barve **kavo**, ki so jo ljudje sami pražili. Tudi naša mama je v Ameriko pošiljala stvari. Otroci smo v gozdu nabrali **gobe**, potem pa sta jih ata in mama vse zrezala. Najlepše sta dala posušiti, da smo posušene poslali v Ameriko, stare gobe smo pa mi pojedli. Mama je pošiljala še **lipovec in proseno kašo**. Slovenci so v Ameriki skupaj prišli in so skuhalo kaj domačega, kar so jedli nekoč doma. Ata je vrečke naredil, mama pa je vse to dala v vrečke iz blaga in pa zašila okoli. Iz Amerike so poleg kave pošiljali še **obleko**, kaj novega, pa tudi kaj ponošenega, starejšega, kar je bilo še dobro za nositi. Po vojni so pošiljali tudi **sladkor in moko**. To je bilo šele potem, ko so po pošti lahko pošiljali pet-kilogramske pakete. Prej je smel biti paket težak do dva kilograma in niti dekagram več. Pošiljali so tudi **čevlje in še vse mogoče**. Vse nam je prav prišlo, posebno po vojni. Če pa česa nismo sami rabili, smo pa drugim dali. Tudi teta Lenca je veliko pošiljala. Ker se ni poročila, je lažje dajala. Pošiljali so tudi **čokolado, bonbone**, ki jih tukaj ni bilo, vse, kar so vedeli, da tukaj manjka.

- **Večkrat so pošiljali tudi denar.**

Vedno so pošiljali denar atku in našemu atu, da je fantu (Franceljnu) kupil obleko. Največ pa je pošiljal stric France, ker je bil njegov nezakonski sin pri nas. Stric France je bolj pošiljal tudi atku, da bo imel za tobak in za dva deci vina, pa kakšen denar, to pa za fanta: »*Ampak ne mu denarja dajati, ampak mu kupi tisto, kar rabi.*«

- **Franca je poslala za Franceljna eno pinto. Kaj je ena pinta?**

Pinta je kravata.

FRANJO MODER – FRANCELJ

- **Kaj se je zgodilo s Francljevo nezakonsko mamo, ali je umrla? Zakaj je Francelj bival pri Kofutnikovih? Zakaj se je Francelj pisal Moder?**

Tega natančno jaz ne vem. Sporazumno je bilo dogovorjeno tako, da ga je njegova mama prepustila našim. Moder se je pisal. Njegova mama je takrat odšla nekam stran na delo, v Ameriko ali pa v Nemčijo. Naša mama, pa teta Johana in druge ženske so takrat hodile v Linz in na Dunaj šivat slamnike. Njegova mama ga je tako sporazumno, potem pa se nihče ni več zanimal zanjo.

- **Kdaj se je rodil oz. koliko je bil starejši od vas?**

Bil je moj bratranec, ki je bil približno 20 let starejši. Stric France ga je imel z drugo žensko, še preden je odšel v Ameriko (pred letom 1906). Bil je zelo navezan na sina. Ta pa se je zanj le malo brigal.

- **Doma naj ne bi preveč ubogal ata in strica Johana, ker naj bi ga botra (Marija Maček) preveč razvadila. Kakšen je bil, kakor se ga vi spominjate?**

Ata ni ubogal ata oz. zelo malo. Vzgojila ga je stara teta (Marija Maček), ki sama ni imela otrok, on pa je bil majhen in lušten. Potem je ona umrla (leta 1922), ata se je poročil (leta 1923) in imel svoje otroke. Francelj je bil pa tak, »šminka«, rad se je lepo oblačil. Mamina sestra Tona je bila v Ljubljani, njen mož pa je bil oficir. On je zanj uredil, da je v Ljubljani hodil v šolo, nekaj časa je bival v internatu. Tam pa je imel takšno družbo, ki je veliko dala na zunanji videz. Mojemu atu je pripovedoval: »Stric, veš, takšne pa takšne hlače bi rad.« Poleti je hotel rumene ali drap hlače in temen rekelc zraven ali pa žameten. Hotel je imeti tudi špičaste čevlje, ki so bili takrat moderni. Če pa česa ni dobil, je pa v Ameriko pisal. Ko sem bila jaz še čisto majhna, je on nekako odšel. Spoznal je neko dekle, Angelo iz Trzina, ki je imela tam stanovanje, pa je šel k njej. Poročila sta se, otrok pa nista imela.

- **Ali si je želel k očetu Francetu v Ameriko?**

Tega ne vem. Ko sem jaz malo odrasla, ga ni bilo nikoli doma ali pa je bil v službi ali pa je naokoli lazil. Potem je še eno kolo dobil, da je zmeraj od doma. Nikoli ni šel v Ameriko. Tudi oče ni nikoli domov prišel. V živo ga ni nikoli videl. Pisal pa je očetu, a ne prav dostikrat. Naš ata ha je moral priganjati, da je pisal.

- **Marca in aprila leta 1928 je bil pri vojakih v Dženovičih v Boki Kotorski. Kakšna pa je bila njegova življenjska zgodba: za kaj se je izučil (če se je za kaj), kje je delal pred vojno, kam je šel ob začetku druge svetovne vojne, kje je umrl in zakaj?**

Ja, bil je pri vojakih. Ni bil neumen, bil je iznajdljiv. Ni bil oficir, ampak nekaj pri vojakih je pa bil. Pred vojno je večkrat prišel domov, ko je dopust dobil. Potem pa je sem pa tja službo dobil. Poročil se je z Angelo iz Trzina in potem je pri njej živel, a je kmalu vojna prišla. Otrok nista imela. Ni več dosti hodil domov. V eno bando je prišel. Ne vem, kako, da je enkrat z enim žandarjem nemškimi nekaj imel. Kolikor sem izvedela, je bil ustreljen od partizanov, da je izdajal. Ne morem pomagati, tako je bilo. Umrl je med vojno, poleti 1943 je bil pogreb. Ker mama ata ni pustila, sem šla samo jaz na pogreb. Takrat je bilo čudno, ker so Nemci stalno patroljirali. Če je bil kdo mlad, ga je kar zmanjkalo, so ga vzeli s seboj na fronto. Pokopan je bil na mengeškem pokopališču, ker v Trzinu nimajo pokopališča. Spomnim se, na katerem delu pokopališča je bil pogreb, pa sem njegov grob že iskala, pa ni nikjer napisan, nisem ga našla. Mogoče je bil grob že prekopan.

OTROCI FRANCETA IN LOVRENCA GIOVANELLIJA V AMERIKI

- **France naj bi imel v Ameriki dve hčerki: Frances in Heleno. Kaj veste o teh dveh svojih sestričnah?**

Frances je angleško ime za Francko. Frances je enkrat prišla v Slovenijo, Helena pa nikoli. Tukaj je bila s svojim možem in želela se je peljati s konjem. Ata je imel tak prek voz, zapravljivček, pa jo je sem in tja malo zapeljal. Frances je nato kmalu mlada umrla. Pisali so žalostni domov, da so zgubili Francis. Za Heleno pa ne vem, če je še živa. Ko so starši umrli, so naši stiki zamrli. Ne vem, če sta sploh znali slovensko pisati.

- **Koliko otrok je imel Lovrenc: omenja le Franci ali Franjo, Henrika in Žana. Kaj se je zgodilo z Valentino, ki se je skupaj s Frančiško junija 1923 priselila k staršem v Ameriko? Zakaj je več ne omenjajo?**

Z Lovrenčevimi otroki nismo imeli nič stikov. Lovrenčevih nismo toliko poznali.

- **Franca Pirnat in Helena Kaplja verjetno nista imeli otrok. Kaj pa Cila Kaplja? Ali imate mogoče bratrance ali sestrične po njeni strani?**

Cila je imela štiri fante. Poročila se je z Mihom Štefančičem, ki je bil doma iz Bele krajine. Oba sta bila na Dunaju v službi. Ko pa je tam nastopila kriza, sta prišla domov, na Vir št. 1, k mami in atu (Kaplja). Takrat sta že imela dva otroka, da sta že v šolo šla. Eno leto in pol sta delala doma na kmetiji in si urejala potne liste za v Ameriko. Cila je bila z možem že leta 1922 v Ameriki in ni nikoli več prišla domov, otroke pa so ji pripeljali v Ameriko. Ko sta onadva odšla, je bil rojen že tretji otrok. Bili so sinovi Vinko, Jože in Stani. Vsi so hodili v šolo v Dob. Pri dedku in babici so bili, onadva pa sta jima pošiljala denar. Potem sta pa zelo varčevala, da je dedek zanje naredil hišo. V tisti hiši smo potem tudi mi stanovali. Ko pa so delali tam cesto, so to hišo podrli, mi pa smo dobili hišo tukaj na Viru. Novo hišo je naredil dedek za Cilino družino, ko je bila ona v Ameriki. Nasproti Tosame je bila pa stara hiša, kjer sta dedek in babica živela. Zmeraj sta mislila, da bo Cilina družina prišla domov, da bodo tukaj živeli. Potem pa je prišla vojna, otroci so pa zrasli. Vse tri fante so spravili v Ameriko. Bili so že toliko stari, da so tukaj naredili osemletko, šli so že v šole v Ljubljani, ki jim jih je priskrbel od tete Tone mož. Ko pa so bili stari 17 ali 18 let, so vsi trije naenkrat odšli v Ameriko, da ni bilo treba iti k vojakom. Cila je v Ameriki rodila še enega fanta, Lojza.

- **Ali so vaši ameriški bratrance ali sestrične kdaj obiskali domači kraj svojih staršev? Če so, kako se njihovega obiska spominjate?**

Lovrenčev nobeden. Od Francetovih hčera je bila doma Frances, kot sem že omenila. Moja hčerka Helena je takrat igrala na harmoniko, pa naokoli smo jo vozili z vozičkom in s konjem. Domov je prišel tudi Miki, ki je bil od enega od Cilinih štirih fantov sin. Prišel je z neke ameriške univerze v Ljubljano, kjer so stanovali nekaj dni. Ko je prišel do moje sestrične Tone, so ga pripeljali sem. Rekel je, da mu je mama naročila, naj pogleda, kakšna je hiša, pa ni imel nič časa. On je samo na koncu hiše postal in gledal proti našim goram. Rekel je: »Vse, kar imate lepega, so hribi, da bi jaz kar znorel.« Potem pa se je poročil s Kitajko in se preselil v Nemčijo.

ŽIVLJENJE V AMERIKI

- **Maja 1939 so Slovenci v Ameriki plesali v narodnih nošah. Tudi na eni izmed fotografij so v narodnih nošah. Ob kakšnih priložnostih so oblekli narodne noše? Ali so vam kaj pripovedovali o tem?**

Narodne noše so imeli vsi naši v Ameriki. Tukaj smo jih kupovali, da smo jim jih lahko pošiljali. V Ameriki so imeli slovenske klube. Frances je imela prvo narodno nošo, ki je bila tako lepa, da so jo v klubu razglasili za kraljico. Denar so pošiljali za narodne noše, tu pa smo vzeli najlepšo. Tam nimajo takih cerkva kot tukaj. Tam je bil en blok, kjer so imeli v pritličju cerkev, spodaj pa gostilno. Vsi, ki so prišli tja v cerkev, so nato obiskali tudi gostilno. Iz vseh krajev so se zbrali Slovenci in se tako družili. Imeli so enega kranjskega Janeza, da je tam naredil klobase, pa da jim je kdo žgance skuhal. Pomembno jim je bilo, da so tam pripravljali jedi po domače. Najbolj hecno je bilo, ker so nekateri prišli v cerkev, nato pa so ostali spodaj, zgoraj pa so molili.

- **Miha Pirnat je bil vodja pevskega zbora Slovan. Imeli so svojo dvorano, kjer so se dobivali ob sredah, ter ob sobotah in nedeljah. Ali kaj veste o tem?**

Ja, ja, tam je prodajal tudi vino. Slovenci so delali za Slovence. Lenca je to vse pripovedovala. Lenca je štiri leta pred smrtjo živela pri meni.

- **Kje so stanovali v New Yorku oz. Brooklynu? Kakšna stanovanja so imeli?**
Živeli so prav v mestu. Drugače pa so zelo varčevali, o čemer so vedno pripovedovali.

- **Franca in Miha Pirnat sta že leta 1922 imela avto. Ali sta ga kasneje imela tudi France in Lovrenc? Kako ste vi gledali na to, ko so bili avtomobili pri nas redkost še po drugi svetovni vojni?**

Franca in Miha sta bila sama, brez otrok, zato sta ga lahko imela že leta 1922. Verjetno pa so imeli kasneje avtomobile tudi ostali, če ne nove, pa rabljene.

ZAPOSILITEV V AMERIKI

- **Kje so bili zaposleni? Ali so delali v slamninarski tovarni v New Yorku?**

Pripovedovali so, da je bilo potrebno cel dan delati, od jutra do večera, samo opoldne so imeli eno uro, da so lahko kaj pojedli. Naša Lenca je šivala slamnike. Lastniki tovarne so imeli najrajši Slovenke, vzeli so vse, ki so tja prišle. Našo Lenco so imeli še posebno radi, ker je največ naredila. Slamninarskega dela se je naučila v Domžalah pri Vovku. V Ameriki se je v tovarno vozila skoraj eno uro daleč ven iz mesta. Ko je prišla pozno zvečer prišla domov, je še doma šivala. Naredila je cipke, to je začetek za izdelavo slamnika, ki se izdelava ročno. Rekla je, da je velikokrat bilo tako, da se je zelo mudilo, da so več naredile in da so bile po komadih plačane. Zato je cipke že doma naredila.

Franca je bila tudi šivilja slamnikov. Ne vem pa, ali v isti tovarni. Tudi moški so bili tam, kjer so izdelovali slamnike, da so jih lepili in prešali (oblikovali). To vem, da so rekli, da so imeli Slovence radi, ker so bili pridni delavci.

- **Ali se je njihova zaposlitev z leti spreminjala?**

Enkrat je potem slamninarstvo propadlo. Vem, da so pisali, da so potem manj delali, ker se je moda spremenila. Prej je bila taka moda, da je moral biti vsak pokrit, ženska ali moški. Potem pa ni bilo več tako. Samo moški so še imeli poleti, kot je bilo vroče, slamnike. Vsi so manj kupovali takšna pokrivala. Mogoče so še kje delali, ne vem.

OBISKI DOMAČEGA KRAJA

- **Franca Pirnat je pisala, da bo spomladi leta 1929 zagotovo prišla domov. Ali je zares kdaj prišla?**

Ne, nikoli ni prišla, pa tudi Miha ne. Franca je zmeraj pisala, pa nobeden ni nikoli prišel. Samo po mamini strani, teta Lenca, je prišla. Tudi Tona, mamina sestra, ki je bila v Ameriki tri ali štiri mesece, je prišla. Bila je že poročena z oficirjem Perom, a nista še imela otrok. Ni vedela, da je že noseča, zato se je po treh ali štirih mesecih vrnila iz Amerike. Ona je bila šivilja, pa je tudi v Ameriki šivala. Ko je bila Tona mlada, je v gradu na Krumperku šivala grajskim. Kar cel mesec so jo imeli na gradu, da jim je šivala in je niso pustili, da bi še drugim delala. Bila je tako zelo izurjena, da je vse njihove obleke odlično naredila.

- **Kaj pa France in Lovrenc Giovanelli, ali sta kdaj obiskala domači kraj?**

Tudi France in Lovrenc nista nikoli prišla domov, obljubljala pa sta vedno, da bosta prišla. Pa je vedno kaj prišlo vmes, ali je imel kdo nesrečo ali pa je zbolel, tako da niso nikoli prišli.

- **Lenca in Cila Kaplja sta verjetno večkrat obiskali domovino, v pismih omenjata 15. maj 1923. Kdaj se jih vi spominjate?**

Kar se spomnim, Cila ni nikoli prišla, niti svoje hiše ni prišla nikoli pogledat, tako da so bili drugi stanovalci v njej. Lenca pa je prišla večkrat, samo med vojno ni prišla. Ko pa je bila stara 90 let, pa je ostala doma. Umrla je pri 94-ih letih. Ampak ta ženska je bila nekaj posebnega. Vsak dan, ko je vstala, je odprla časopis in mi v treh stavkih opisala vso politiko. Brala je brez očal. Vse je vedela, vse si je zapomnila. Mene je marsičesa naučila in mi marsikaj povedala.

Teta Lenca je bila doma približno na vsaka tri leta. Tisti dve leti vmes je zmeraj hodila k morju (v New Yorku je bilo blizu). Družila se je z ženskami, s katerimi je prej skupaj šivala pri Vovku v Domžalah, potem pa so šle tri ali štiri skupaj v Ameriko. Ob morju so dekleta hodila delat v neko restavracijo, kjer so stregle, kar so dobro plačali. In ta dohodek je Lenca vedno hranila za pot domov.

OBISK AMERIKE

- **Ali se spomnite, da je vaš oče nameraval leta 1939 v Ameriko na svetovno razstavo? Ali je šel ali ne in zakaj ne?**

Spomnim se, da je nameraval. Zmeraj je rekel, bo šel v Ameriko, ampak bo nazaj prišel. Potem pa ni nikoli šel. Takrat ni šel zato, ker je zbolel, kmalu potem pa se je začela vojna.

VPRAŠANJA O POSAMEZNIKIH: MIHA IN FRANCA PIRNAT

- **Kako je potekalo njuno življenje? Kdaj sta umrla in zakaj?**

Ne vem kaj dosti. Otrok nista imela, zato sta imela malo več denarja. Živela sta pa dobro. To so tudi naši povedali, da se dobro imata. Ko so naši prišli v Ameriko, so živeli zelo skromno in so celo stradali nekaj časa. Miha Pirnat je dobro pel, pa naš Lovrenc, France in naš ata tudi. V Ameriki so vsi peli v zboru. Kdaj sta Franca in Miha umrla, ne vem več.

FRANCE IN HELENA GIOVANELLI

- **Kako sta živela na stara leta in kdaj sta umrla? Kaj pa njuni hčerki Frances in Helen? Kdaj se imeli zadnje stike z njima?**

Stric France je imel veliko domotožje, velikokrat je pisal o tem. Tam si je ustvaril družino, imel je hčerki imel Helen in Frances, tako da ni nikoli prišel nazaj. Potem, ko mu je žena Helena precej kmalu umrla, se je poročil z neko Marjano, ki je bila tudi iz Domžal doma. Že jo je poznal, ker je tudi ona šivala. Ta Marjana je prišla k nam na obisk že potem, ko je on že umrl.

Francetova hčerka Frances je bila tukaj okoli leta 1960, mogoče leta 1957. Takrat je bil z njo drugi mož, prvi ji je že umrl. Vem pa, da je bila enkrat doma tudi, ko je bila vdova. Nekaj časa je bila sama, potem pa se je ponovno poročila. Potem, ko je oče Johan umrl (leta 1964), pa niso več toliko pisali, nekaj časa še za novo leto in za veliko noč. Obe, Helen in Frances, sta imeli tudi otroke.

Slika: Poroka Frances in njenega prvega moža. Neveste so imele običajno po tri družice.

LOVRENC IN FRANČIŠKA GIOVANELLI

- **Imela sta več otrok: Franci, Henrika in Žana (in Valentino). Kaj veste o njunem življenju in kdaj sta v Ameriki umrla? Kdaj so se stiki prekinili in zakaj?**

O Lovrenčevem življenju v Ameriki ne vem ničesar. Stikov z njihovimi otroki nismo imeli.

HELENA KAPLJA

- **Helena Kaplja je leta 1927 omenjala skupinsko sliko, na kateri sta bila ata in mama in je spraševala, zakaj nista imela zlatih pušeljcev. Ali so starši Kaplja takrat praznovali zlato poroko? Do kdaj sta starša Kaplja živela?**

Ja, imela sta zlato poroko. Oče je bil Jože, ona pa Helena. Mama je umrla leta 1942 med vojno, oče pa je že prej umrl. Danes bi verjetno rekli, da je oče imel raka, takrat pa so pravili, da se mu je naredila bula, iz katere mu je ven teklo. Zaradi tega je umrl. Takrat še niso znali tega pozdraviti.

Slika 4: Slika z zlate poroke, o kateri je pisala Helena Kaplja. V prvi vrsti z leve sedijo: sin Nande, hčerka Kati Kaplja, por. Giovanelli, z otroki Ivanom, Pepco spredaj in z Lovrencem v naročju, oče Jože, mama Helena, hčerka Tona, por. Per, s hčerkama Danico in Branko (hčerka Vera manjka) ter hčerka Mici, ki je ostala doma na kmetiji. V zadnji vrsti so z leve: očetova sestra, sosed Dimic, Johan Giovanelli, nek sosed, žena soseda Dimica, oficir Franc Per, Tonin mož, nek sosed in Johan Giovanelli starejši (atka).

- **Ali se je Helena kaj izšolala v Ameriki, ker je leta 1922 pisala, da dela in hodi v šolo?**

V šolo je hodila zato, da se je naučila angleškega jezika. Ko je prišla tja, ji je bilo lažje, ker je bila tam že njena sestra Cila. Zato je Lenca pri njej stanovala, zraven pa hodila v službo in v šolo. Cila je verjetno šla v Ameriko tako po prvi svetovni vojni, okoli leta 1920. Da so dobili vize, so morali nekaj podkupiti, ker zaradi vojne in nove države stvari še niso bile urejene. Vem, da je ata nekaj prodal, da je denar dobil, da so lahko šli. Potem so mu pa nazaj pošiljali.

- **Kakšna je bila življenjska usoda Helene Kaplja?**

Lenca se je vrnila za vedno štiri leta pred smrtjo. To je bilo leta 1984, leta 1988 pa je umrla. Pokopana je v Dobu, kar je bila tudi njena želja. Vedno je rekla, da ne bo nikoli v Ameriki

ostala, pa je vedno tako prišlo, da je šla še nazaj malo zaslužiti. Želela si je biti pokopana v družinskem grobu, pri mami in očetu.

MARJETA ŠKRABAR

- **Ali se vi spominjate sestrične Marjete Škrabar (roj. 1896)?**

Bila je najboljša prijateljica moje mame. Bila je atova sestrična po mamini strani. Sem jo poznala, sedaj pa o njej ne vem ničesar.

- **Marjeta je veliko pisala bratrancu Johanu, ampak le do maja 1923. Ali se je potem vrnila v domovino?**

Nič ne vem o tem.

DOMINIK IN MINKA, VIKTOR IN J. ŠTEFANČIČ

- **Nekateri pošiljatelji pisem so nama neznani. Ali jih mogoče poznate: Dominik (in Minka) ter Viktor, pa J. Štefančič?**

Kdo bi bil Dominik, mi ni poznano. Viktor Kobilca je bil dober očetov prijatelj, ki je potem šel v Ameriko. Cila in njen mož Miha Štefančič, ki je bil Belokranjec, so bili potem v Ameriki. Mogoče je pisal kdo od njunih štirih sinov.

GROBELJSKI PEVCI

- **Johan je leta 1922 Lovrencu poslal sliko grobeljskih pevcev. Kdo so bili to? Ali je pri njih tudi sam pel?**

Mogoče je ravno tole sliko poslal Lovrencu. Na njej je tudi moj ata. Poznam tudi zborovodja, ker sem tudi jaz hodila v njegov mladinski pevski zbor, ki ga je vodil po vojni. Tudi pevsko društvo v Jaršah je imelo tega pevovodja.

Slika 5: Grobeljski pevci, na sredi v zadnji vrsti, za pevovodjem stoji Johan Giovanelli.

JOHANA VELKAVRH

- **Očetova sestra Johana Velkavrh je imela zelo težko življenje. Od petih otrok sta preživeli le dve hčerki. Kako pa je Viktorjev alkoholizem vplival na njeno življenje in delo v Velkavrhovem mlinu?**

Z Viktorjem sta imela mlin v Jaršah, potem sta začela zidati hišo v Srednjih Jaršah. Spomnim se, da je Viktor rad pil. Ona je gospodarila, da so lahko živeli. Najstarejši sin Stanko se je ponesrečil v mlinu. Nanj je padel mlinski kamen in ga ubil.

6 SKLEPNE UGOTOVITVE IN PREVERJANJE HIPOTEZ

Vsebinsko ameriških pisem sva strnila v več poglavij:

- izseljevanje iz domovine,
- skrb za domače,
- pošiljanje denarja in paketov,
- otroci v Ameriki, delo ameriških izseljencev,
- način življenja v Ameriki,
- zabava slovenskih izseljencev,
- obisk domovine.

IZSELJEVANJE IZ DOMOVINE

Prvi so se v Ameriko izselili **Miha in Franca Pirnat** (25. 9. 1906) ter **France Giovanelli** (oktobra 1906). Istočasno z Mihom Pirnatom se je izselila tudi njegova sestra Marija. Najstarejši od teh izseljencev je bil Miha Pirnat, ki je bil takrat star 27 let, najmlajši pa France Giovanelli, ki je bil ob izselitvi star 19 let. V obdobju med leti 1906 in 1920 se je izselilo še več sorodnikov Miha Pirnata (brat Janez leta 1908, brat Andrej 1910) ter Vinko Škrabar (1911), bratranec France in Franceta Giovanellija. **Jeseni 1920** je bil spet nov val izselitev. 8. 9. 1920 sta se izselili Giovanellijevi sestrični Lucija in Marjeta Škrabar, oktobra 1920 pa še **Lovrenc Giovanelli in njegova žena Frančiška**. Lovrenc in Frančiška Giovanelli sta v domovini pustila hčerki Frančiško in Valentino. Dve leti in pol kasneje, 30. 3. 1923, je Lovrenc Giovanelli preko posrednika *Frank Sakser State Bank, 82 Cortlandt Street, New York*, poslal priporočilo za svoji dve hčerki in za njuno spremljevalko Nežo Yokan. Pismo je bilo naslovljeno na Johana Giovanellija ml., ki je bil verjetno posrednik v tem postopku. V tem pismu je bil natančno opisan postopek za pridobitev dovoljenja za izselitev v Ameriko: *»S slovenskimi izjavami vložite prošnje za potne liste pri domačem županstvu ali okrajnem glavarstvu. Ko dobijo potne liste, naj gre Neža Yokan z istimi in dvema angleškima listinama osebno k ameriškemu konzulu ter vzame potrebne slike seboj, da tudi on njih potne liste podpiše in potrdi. Ostali dve listini, na katerih je naša opazka, pa naj prinese seboj, da jih bo mogla predložiti naselniški oblasti dosepeši v New York.«* **15. 5. 1923** sta Lovrenc in njegova žena Johanu poslala 340 dolarjev, da kupi dve ladijski karti za njuni **hčerki Frančiško in Valentino ter za spremljevalko Nežiko**. Pripisala sta, da bo verjetno tudi Nežiki v Ameriki všeč. Glede na to ugotavljava, da sta se Lovrenčevi hčerki Frančiška in Valentina izselili poleti 1923 in se tako pridružili svojima staršema v Ameriki.

V pismu, 31. 12. 1922, je Marjeta Škrabar omenila, da je Johan izgubil vse upanje, da bi se izselil v Ameriko. Takšno njegovo mnenje se nama zdi razumljivo, saj je doma ostal sam z ostarelim očetom in Franceljnom, nezakonskim sinom brata Franceta. Pol leta kasneje se je poročil in si v domači hiši ustvaril svojo družino. Skoraj 17 let kasneje, 5. 2. 1939, pa je Lovrenc Giovanelli v pismu omenil, da upa, da brat Johan pride v New York na svetovno razstavo. Do tega pa zaradi Johanove bolezni in vojne, ki je sledila, ni prišlo.

OTROCI V AMERIKI

France in njegova žena Helena sta v pismu 25. 3. 1922 zapisala, da sta njuni hčeri **Frances in Helena** že precej veliki, tako da je Helena najmanjša v družini. Frances je bila spomladi leta 1922 stara 13 let, kar pomeni, da je bila rojena leta 1909. Frances, podpisana kot Franika, je maja 1922 svojemu stricu Johanu v Jarše napisala pismo, v katerem mu je sporočila, da hodi v 8. razred in da bo naslednje leto diplomirala in šolanje zaključila. Frances je bila rojena v Ameriki, pa je kljub temu pisala stricu Johanu v slovenščini. Pisma so razkrila tudi, da je France v domovini zapustil svojega nezakonskega sina **Franceljna**, ki je živel pri Kofutnikovih in sta zanj skrbela oče Johan st. in brat Johan ml. Glede na to, da je France Giovanelli odšel v Ameriko leta 1906, sklepava, da je bil Francelj rojen kakšno leto prej. O tem je zanimivo pismo njegove žene Helene Giovanelli, ki je o svojem možu in o njegovem nezakonskem sinu 24. 8. 1922 zapisala naslednje: *»Ste vsi zdravi, kako pa Francelj, ali je zmeraj glih poreden. Kaj pa misliš, Johan ali pa ata, ali bi bilo bolje, če bi se dal kaj učiti. Če vas že zdaj nič ne uboga, kaj še le bo. Naredita z njim, kar vidva vesta, da je prav, jaz ne vem, ker ga še ne poznam. France pa ga nikdar v misel ne vzame. /.../ Johan, meni je hudo, ker imata vidva tam sitnost z njim ali drugega ti ne morem reči, kot, če ga daš kam, da se bo naučil kakšen antvork. /.../ Saj veš, da tisto je nemogoče, da bi ga sem vzeli. Punci sta tako veliki, on pa tudi, potlej pa vem, da ne bi imeli pravega spoštovanja do Franceta. Saj sta me tako spraševali, da kako, da je Francelj pri vas, ker jima je Franca povedala. Seveda ona ni mislila mogoče nič slabega, France pa je bil zelo hud. Zato torej Johan naredi, kakor sam veš, da je najbolj prav, pa piši, če boš imel kakšno koštanje.«*

Franca in Miha Pirnat otrok nista imela. Prav tako je bila brez otrok **Helena Kaplja**, ki se ni nikoli poročila.

Lovrenc in Frančiška Giovanelli sta ob izselitvi leta 1920 pustila v domovini svojim sorodnikom dve hčerki, **Frančiško in Valentino**, ki sta v Ameriko prišli junija 1923. Pet let kasneje, 13. 3. 1928, sta o svoji družini pisala: *»Franci je tako velika, komaj dva prsta manjša od mene in Henri se je precej popravil, kar je po boleznih. Žanček je pa čez vse tako prijazen, skravžljan kot cigan, teče, da ga komaj ujameš. Tako ga imamo radi nad vse, tako klepeta, da sam sebe ne zastopi, da bi res tak ostal.«* Glede na pisma ugotavljava, da je bila najstarejša Franci leta 1928 stara 11 let, Žan 1 leto. Henrik se je rodil po prihodu v Ameriko in je bil tedaj verjetno stal 6 ali 7 let. Čudno se nama zdi da nikjer ne omenjata Valentine, ki se je skupaj s Frančiško v Ameriko preselila junija leta 1923. V pismu 21. 6. 1928 sta Lovrenc in Frančiška omenila, da morata otroke oddati tujim ljudem, da lahko gresta na delo. Od svojih otrok omenja Franci, Henrika in malega Janezka (ali Žana), ne pa Valentine.

POŠILJANJE DENARJA IN PAKETOV

Iz ameriških pisem lahko izvemo, da so sorodniki Kofutnikovim redno pošiljali denar, občasno pa tudi pakete. Ko je kdo od sokrajanov odhajal v domovino, so pripravili paket za domače in mu ga izročili, če ga je le hotel vzeti. Največ pošiljk denarja in paketov so poslali Kofutnikovi Američani: Franca, France in Lovrenc. Večkrat so združili denar in ga skupaj poslali domačim.

Franca Pirnat je pošiljala denar za najem pomočnika na kmetiji, da njen ostareli oče ne bi preveč delal na polju (15. 3. 1922) in za sestro Johano, ki je živela v težkih razmerah (verjetno zaradi moževega alkoholizma) v bližjem mlinu. Franca se je zelo bala, da Pirnatovi ne bi bili nevoščljivi, ker je denar pošiljala domov in sestri Johani, zato je v pismih naročala,

naj o tem ne pripovedujejo sosedom (15. 3. 1922, 4. 4. 1922). Vedno je natančno napisala, kdo je prispeval denar in kako naj si ga domači razdelijo, npr. po 1000 din njim in sestri Johani, 500 din za Johanini hčerki in 500 din za Lovrenčevi hčerki, ko sta še bili doma (4. 4. 1922). Franca je mislila tudi na svojega nečaka Franceljna, nezakonskega sina brata Franceta. Denar naj bi mu izročil brat Johan ali ata. Pisala je: »*Za Franceljna je ena pinta (opomba: kravata) in knof, pa knofca. Mu pa ti daj kakšnih par sto kronc, da bo imel za zapravit. Le lepo delaj z njim, mogoče, da bo ubogal, saj veš, da ga je botra scrkljala.*« Posebno pozorna je bila tudi na Johanini hčerki (npr. Johan naj jima kupi piškote, ko bo šel v Ljubljano). V paketih pa je poslala npr.: sponko, gumbe, volneno jopico za ata, 6 žlic, ker jih ne rabi (17. 5. 1923). Denar je pošiljala za rojstne dneve oz. godove (npr. za atov god 28. 8. 1928), pred poroko Johana in Kati (17. 5. 1923) ter za pusta ali za božične praznike. Atu je pošiljala tudi denar za tobak (21. 11. 1928). V pismu, 28. 8. 1928, je zapisala tudi, da je domov poslala kovček, verjetno z oblekami. 22. 3. 1928 pa je poslala tudi denar za slovenski časopis, ki ga je dobivala iz Grobelj.

France Giovanelli je domov pošiljal denar sam ali skupaj s sestro Franco in bratom Lovrencem. Posebej je France (oz. v njegovem imenu žena Helena) namenil nekaj denarja svojemu nezakonskemu sinu Franceljnu, da mu bo Johan kupil, kar rabi (npr. 25. 3. 1922). V istem pismu je poslal nekaj denarja tudi za Johanino hčerko Ivanko za pirhe. Podobno je prilagal denar ob določenih priložnostih, npr. za novo leto (9. 12. 1929). Paketov ne omenja, pač pa, da je poslala srajco in zdravila za darilo po sokrajanu Nandetju Perku, ki je odšel na obisk v domovino (24. 8. 1922).

Lovrenc Giovanelli in njegova žena Frančiška sta prav tako domov pošiljala denar, včasih skupaj s sestro in bratom, drugič sama (npr. 12. 5. 1922). Podobno kot Franca in France sta natančno predvidela, kako naj si razdelijo poslani denar. Denar sta pošiljala za god (očetu, Johani, Johanu), za pusta ali kot darilo za božične praznike. 24. 11. 1927 sta poslala paket, ki sta ga dobila nazaj, pa ga nista hotela sprejeti, ker bi morala zanj plačati, pa je bila v njem sama »stara reč«. Želela sta pošiljati tudi po izseljencih, ki so se vračali domov, pa nekateri niso hoteli vzeti (npr. 2. 9. 1922). 15. 5. 1923 sta na obisk v domovino prišli Cila in Lenca Kaplja, sestri bratove žene Katarine. Lovrenc in Frančiška Giovanelli sta jima tedaj dala paket za svoji hčerki, ki sta bili še v domovini (lepo belo obleko za Faniko, ki je šla k prvemu obhajilu), za očeta pa sta prinesli suknjič in brezrokavnik. 21. 6. 1928 sta po Jurjovi Lizi iz Stoba poslala »za vsakega nekaj«. Lovrenc in njegova žena sta Johana tudi pooblastila, da je njun denar dal v banko in skrbel, da so v banki vsake tri mesece pripisali obresti.

Ostali pošiljatelji denarja in daril niso pošiljali, z izjemo Johanove sestrične Marjete Škrabar, ki je očetu za god poslala darilo (3. 8. 1922), Johaninima hčerkama pa je kupila »tošelčke za v roke«, verjetno majhne ženske torbice (30. 3. 1922).

Tudi **Kofutnikovi** so svojim sorodnikom v Ameriko včasih poslali kakšno malenkost. Lovrencu je Johan, 24. 11. 1927, poslal več stvari, med drugim tudi posušene gobe. Helena Kaplja pa se je v pismu, 29. 11. 1927, zahvaljevala za lipovec.

Najina sogovornica Pepca Giovanelli, por. Žebovec, se spominja, da so v Ameriko pošiljali tudi proseno kašo, ker so si njihovi sorodniki v Ameriki želeli jesti domače jedi. Američani pa so jim pošiljali kavo, čokolado, bonbone, staro ali novo obleko, čevlje in še številne druge stvari, ki jih pri nas ni bilo. Po drugi svetovni vojni, ko so bili paketi lahko 5-kilogramski (prej pa le 2-kilogramski), pa so jim pošiljali tudi sladkor in moko.

SKRB ZA DOMAČE

Različni pošiljatelji so v marcu in aprilu 1922 omenjali, da je Johan huje bolan, da je moral celo v bolnišnico. Marjeta je pisala, da je izvedela, da se je močno prehladil, Franco pa je skrbelo, da nima mogoče jetike. Franca in France sta bratu Johanu in očetu priporočala, naj si kupita vina in mesa za boljše zdravje. Glede na to sklepava, da v tistem času še niso poznali smernic zdrave prehrane. Danes npr. Javni Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije navaja 12 korakov do zdravega prehranjevanja, med katerimi sta tudi priporočili: *»Omejite količino zaužitega mesa in mesnih izdelkov! /.../ Če pijete alkohol, ga pijte malo in ne vsak dan!«*¹²² Franca je npr. v pismu, 4. 4. 1922, pisala svojemu bratu Johanu: *»Piši mi po pravici ali upaš na boljše ali kako, če kašljaš, se je bati jetike. Pa, ker si mlad, se boš lahko pozdravil, če se boš pazil, ker ti bomo zmeraj mi poslali, da se boš malo privoščil vina, če le moreš ga kaj več kupiti, da ga boste imeli doma, da se ne boš po gostilnah mudil, da boš hodil kmalu k počitku.«*

V marcu in aprilu leta 1922 je pošiljatelje pisem skrbelo tudi zdravje 81-letne botre Marije Maček, ki je bila zadnja predstavnica prejšnjega rodu v Kofutnikovi domačiji. To je bila tista teta, ki je septembra 1852 iz Trsta prinesla rejenca Joanesa (Johana) Giovanellija, ki so ga (skupaj z bratom in sestro) kasneje posvojili in je nadaljeval rod v Kofutnikovi domačiji. Očitno je bila v spomladanskem času leta 1922 botra Marija Maček že zelo bolna, saj je kmalu zatem umrla (15. 4. 1922). V tem času so bili pri Kofutnikovih brez gospodinje, saj jim je mama umrla že 4. 12. 1914, stara teta (ali botra) Marija je bila bolna, Johan ml. pa še ni bil poročen.

V ameriških pismih so sorodniki pogosto izražali skrb za zdravje Kofutnikovega očeta, Johana Giovanellija starejšega, skrbelo pa jih je tudi, kdo mu bo pomagal na kmetiji. Ker je bil brat Johan po prvi svetovni vojni invalid, brez prstov na nogah, verjetno ni mogel opravljati vseh kmečkih del, spomladi leta 1922 pa je bil še hudo bolan. Zaradi tega so domov pošiljali denar tudi za to, da bi najeli delavca za pomoč na kmetiji (npr. Franca v pismu 4. 4. 1922). Lovrenc in Frančiška sta pisala sorodnikom v Domžale, naj pomagajo Kofutnikovim. Odpisali pa so jim, da so jih prosili le za pomoč pri žetvi.

Vsi trije Kofutnikovi so vedno pošiljali denar tudi za **Franceljna** in mu pisali tudi, ko je bil pri vojakih (**Franjo Moder**, Đenovići, Boka Kotorska ali Dalmacija). Franca je Franceljna prosila tudi za sliko, kot jo je poslal že polsestrama Helen in Frances. Franca in njen brat France, njegov oče, so tudi razmišljali, da bi ga vzeli v Ameriko, vendar očitno do tega ni prišlo. Njegovo vzgojo sta povsem zaupala bratu Johanu. 28. 4. 1928, ko je bil pri vojakih, je Francelj očitno prosil očeta Franceta Giovanellija za denar, pa mu je njegova žena Helena odgovorila naslednje: *»Naznanjamo ti, da smo dobili pismo, kjer prosiš za obleko. Seveda in še za več drugih reči. Samo tvoje želi so previsoke, ker ne veš, kako moramo v Ameriki delati za denar. Prvo je za življenje, drugič pa, da si par krajcarjev prišparamo za takrat, kadar ni dela. Če bi pa samo ata delali, bi sploh ne mogli nič prišparati. Doma mislite, da je v Ameriki tako lahko življenje, kakor v starem kraju. Čez dan moramo delati v tovarni, zvečer pa doma, zato pa nam niso namisu nepotrebne reči. Vseglah smo ti poslali za obleko, kar je potrebno dvajset tolarjev. Če boš ta denar zapravil za kaj drugega, bodeš mogel za drugo obleko sam prišparati. Tebi pošlje denar tudi teta Feni in stric Lovrenc in lahko prišparaš kaj iz tega.«*

¹²² Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, <http://www.zzzs.si/zdravje/zdrava-prehrana.html>, 15. 1. 2016.

Pošiljatelj ameriških pisem so se vedno zanimali za dogajanje doma, npr. kdaj se bo Johan poročil (npr. Franca, v pismu 17. 5. 1923), kdaj bo dobil otroka (npr. Lovrenc, v pismu 21. 6. 1928), za dogajanje v mlinu pri sestri Johani, npr. ob smrti Johanine hčerke Slavice, ki je umrla 29. 5. 1922 (npr. Marjeta Škrabar, 24. 8. 1922) itd. Dominik se je v pismu 28. 11. 1924 čudil, kako je lahko Johana tako nesrečna. Njegovo mnenje lahko poveževa s smrtjo njene hčerke Slavice (29. 5. 1922, stara je bila pol leta) in smrtjo njenega moža Viktorja (3. 10. 1924, star je bil 34 let).

DELO V AMERIKI

V pismu 3. 4. 1922 je **Franca Pirnat** pisala, da ima njen mož **Miha Pirnat** v Ameriki dobro službo, zato ne razmišljata o vrnitvi v domovino. Iz kasnejših pisem sva izvedela, da je Franca **šivala slavnike v newyorški slavninarski tovarni**. Delo je bilo **sezonsko**. Pozimi je bilo v tovarni bolj malo dela, spomladi pa zelo veliko, ker so moški 15. maja začeli nositi slavnike (pismo 27. 5. 1923). Marca 1928 si je Franca v tovarni s škarjami poškodovala dva prsta, tako da kljub obilici dela sredi največje sezone ni mogla šivati. Pri ženskih slavnikih je bilo tisto leto bolj malo dela in zaslužka. V poletnem času so bili nekaj časa doma. V pismu 28. 8. 1928 je Franca pisala bratu Johanu, da so jim znižali plače in da je zato zelo jezna. Najraje bi pustila delo v tovarni in ostala doma, saj je bila tudi bolj slabega zdravja (zdravnik je krivil nervozo). Načrtovala je, da bi prišla spomladi leta 1929 domov, da si odpočije. Tudi konec leta 1928 je bilo v tovarni malo dela. Franca je 21. 11. 1928 pisala, da za moške ni nič dela, ker *»na malo mašino nič ne sponajo.«* Moški v slavninarski tovarni so bili v glavnem delavci na parnih stiskalnicah za oblikovanje slavnikov, ženske pa šivilje slavnikov. Pisala je tudi, da se tudi ženski slavniki slabo prodajajo, ker ženske še poleti nosijo »filce« (polstene klobuke), *»krila pa imajo nad kolena,«* kar je bilo za takratne razmere v domovini še zelo nenavadno. Piše tudi, da je bilo takrat veliko Kranjcev (Slovencev) brez dela, kar že kaže na gospodarsko krizo leta 1930. Zaradi vedno slabšega zaslužka, ker ni bilo dela za ves teden, pa tudi zato, ker je zbolela ali zamudila v tovarno (vse to so ji odšteli od plače), je življenje zanj postal vedno težje. V pismu 21. 11. 1928 je napisala, da ji včasih zmanjka denarja za čez teden.

Iz pisem ni jasno razvidno, ali sta bila **France Giovanelli in njegova žena Helena** zaposlena v isti slavninarski tovarni kot Franca. V pismu 25. 3. 1922 sta pisala, da sta bila oba zaposlena, po leta kasneje, v avgustu 1922, pa, da sta bila že dva tedna brez dela, predvidevala pa sta, da bo Frances septembrom spet lahko začel delati. V pismu 9. 12. 1929 sta spet pisala, da so v Ameriki slabi časi in da zanju ni več dela.

Lovrenc Giovanelli in njegova žena Frančiška sta bila zaposlena v tovarni, v kateri sta delala od jutra do noči. V tisti tovarni je skupaj delalo veliko Kranjcev (Slovencev), skupaj vsaj 60 (pismo 12. 5. 1922). Delo je bilo sezonsko, tako da sta 2. 9. 1922 zapisala, da sta že precej časa brez službe in da predvidevata, da bosta septembra spet imela delo. V pismu 24. 11. 1927 sta zapisala, da sta oba zaposlena, čeprav je veliko Kranjcev brezposelnih, saj je veliko tovarn propadlo. Tudi v spomladanskih mesecih leta 1928 sta bila oba zaposlena, čeprav je bilo 21. 6. 1928 dela že manj, ker je bilo konec sezone. Glede na to sklepava, da sta prav tako delala v slavninarski tovarni, kjer je bilo delo sezonsko. V zadnjem pismu 17. 12. 1928 sta zapisala, da je z delom zelo slabo.

Helena Kaplja je v pismu 27. 3. 1922 zapisala, da dela in hodi v šolo. Pisala je, da jo skrbi, kako bo z delom poleti. Kakor sva izvedela, je bila tudi Helena Kaplja zaposlena kot šivilja v slavninarski tovarni. Kadar ni delala, je imela močno domotožje.

Marjeta Škrabar je delo omenjala v pismu 14. 4. 1922, ko je zapisala: »Sedaj je že bolje, ko smo začeli delati do šestih, ker delo ponehuje.« Glede na to lahko sklepava, da so pred tem delali še dlje v večer. Iz pisem je razbrati, da je imela še težave z jezikom, saj je za to, da je sestrični Franci poslala šopek cvetja za god, potrebovala pomoč. To je razumljivo, saj se je v Ameriko izselila šele leto prej (v začetku leta 1921).

Zanimivi zapisi o delu so tudi v pismu **Dominika** 23. 10. 1922. Zapisal je: »Tu v Ameriki ni navada, da bi vedno delal, ker potem si najbrž prehitro bogat.« Zaradi sezonskega dela so morali denar hraniti tudi za čas, ko ni bilo dela. Dominiku je bilo v Ameriki najbolj neprijetno ob nedeljah, ker so bili takrat prosti in mu je bilo zelo dolgčas.

Viktor Kobilca je v pismu 12. 12. 1922 pisal svojemu prijatelju Johanu, da je življenje v Ameriki precej enolično in gre v naslednjem zaporedju: »Malo delati, malo počivati, malo pa postopati, tako se godi meni že celo leto.« Pisal je, da je poleti en dan delal, potem pa dva ali tri dni postopal. Zapisal je tudi: »Veš, tukaj je človek zato rad, ker je v Ameriki, drugače je pa dolgčas, da ga kravar z največjo trugo ne pelje.«

J. Štefančič (verjetno sin Cile Kaplja, por. Štefančič) je 27. 1. 1929 pisal Johanu: »Jaz sem že tudi tukaj naveličan. Spomladi bom šel tudi jaz še malo naprej, da se še malo več naučim in sveta ogledam.« Mogoče je odpotoval iz New Yorka proti Clevelandu, ki je bilo ameriško središče Slovencev, ali pa v katero drugo slovensko naselbino v Ameriki.

ZABAVA V AMERIKI

Slovenci so se v Ameriki družili in zabavali **ob praznovanju godov** in ob drugih pomembnih dogodkih, npr. **birmi**, ki so jo imeli 2. junija 1923 (o tem piše Franca v pismu 17. 5. 1923). Tedaj so priredili veliko zabavo, botra pa sta bila tudi njen brat Lovrenc Giovanelli in njen mož Miha Pirnat. Ob praznovanju godov se je zbralo veliko sorodnikov in znancev, ki so godovniku prinesli darila. Pomemben dogodek je bila tudi **poroka**. Lovrenc Giovanelli je 21. 6. 1928 zapisal, da je bila prejšnjo nedeljo poroka dveh izseljencev in da je bilo na njuni svatbi kar 150 ljudi. Tudi Helena Kaplja v pismu 7. 5. (leto ni znano) omenja poroko. »Poroke s tako slovesnostjo še ni bilo v newyorški slovenski cerkvi. Bila je včeraj, to je nedelja, 6. maja, ob devetih, s sv. mašo. Na koru smo že čakali, kadar pridejo v cerkev, smo same dekleta zapele pesem Marijine družbe »Ob poroki«, nato so ju poročili. Moč. Angela in Ciganova Nežka sta bile družice, obe v rozen oblekah in pušclce iz samih rozen gavtrož. Moža sta bila Korenčanov Vinko in Ciganov Tine. Nevesta je bila vsa bela, šljajar se je pa kar po tleh vlekel. Pušclc je imela iz samih šmarnic in belih gavtrož. Svatje so šli v klopi, ženin in nevesta sta pa imela pred oltarjem žametaste stole za sedet in pred seboj za pokleknit. Po maši se je precej ohcet začela. Povabljenih je bilo nad sto ljudi, cela »Domovina«, cela godba in koliko drugih. Pri tisti mizi, ko sta bila ženin in nevesta, je bila cela miza žlahte in trije gospodje, za jesti, za piti, za kaditi, vsega je bilo na ostajanje. Godba je igrala in godec s harmoniko, vsak en čas. Sledil je govor za govorom, najlepši govor pa je imel od ženina brat Vinko, od Angele fant, vsi so mu ploskali in čestitali. Ljudje so kar jokali, tako lepo je govoril, Angelo ima tako rad, ona pa njega. Prav lušno je bilo, nevesta je bila ves čas tako korajžna, ko so ji pa venec z glave vzele, je pa tako jokala. Luštna je bila pa tako, da bi jo človek kar gledal. Vsi so rekli, da gvišno še ni bilo v tej cerkvi tako nedolžne neveste in ženina, kot sta ta dva. Po navadi kakor se ženijo, jih tadvajo, tedva pa je vsak človek pohvalil in ni bilo ves čas nobenega tadvana.«

Slovenski izseljenci so se družili tudi ob praznikih, kot je npr. **božič**. Helena Kaplja je 6. 1. 1922 pisala, da je božični praznik preživela v družini Franca in Helene Giovanelli in da jim je njuna hčerka Frances igrala na klavir, oni pa so malo plesali.

Poseben dogodek za ameriške Slovence v tistem času je bil nastop rodiškega rojaka, opernega pevca **Toneta Šublja** v New Yorku. Franca je v pismu 22. 3. 1928 zapisala: »*Tone Šubelj je priredil koncert, je bilo zelo veliko ljudi in vsem se je dopadlo. Zelo lepo poje, pa še sedaj nima nič nobenega placa. Je težko, kam priti, ki jih je toliko, ki čakajo za zaslužek.*« Anton Šubelj je šel v januarju 1928 prvič v Ameriko. Po knjigi *Operni pevec Anton Šubelj z Rodice, Njegovo prvo potovanje v Ameriko (1928–1929)* ugotavlja, da so Kofutnikovi takrat videli njegov prvi ali drugi koncert, ki sta bila 22. in 26. februarja 1928 v New Yorku. Franca je v pismu 22. 3. 1928 pisala, da Anton Šubelj dobro govori in poje ameriško. Naredil je krasen koncert, ki na katerega je prišlo približno 500 ljudi.

Ob počitnicah so ameriški Slovenci hodili **na deželo**. Franca je 28. 8. 1928 zapisala, da gresta z možem le včasih na deželo za dva dneva. Brat Lovrenc pa je bil z družino na Rodetovi farmi kar pet tednov in da je bilo Lovrenčevim otrokom Henriku, Žanu in Frances na farmi zelo všeč. Lovrenc Giovanelli oz. njegova žena Franciška je 12. 5. 1922 pisala, da gredo ob nedeljah s sestro Franco in njenim možem v naravo. Zapeljejo se na kakšen travnik ali gozd ali pa se grejo kopat, da se malu osvežijo, ker je v mestu zelo vroče. Druge zabave v Ameriki pa nimajo. V pismu 2. 9. 1922 je zapisala tudi, da s seboj vzamejo nekaj pijače. Čas jim tako hitro mine. Piše, da je zanje to največja zabava v Ameriki.

Miha Pirnat je zelo rad hodil k **pevskim vajam**, ki jih je imel vsako sredo. Petje ga je tako zelo veselilo, da je celo v spanju včasih katero zapel (v pismu 21. 11. 1928). Tedaj je Franca pisala tudi, da je Miha pridelal veliko **vina**, čeprav sta imela še starega. Grozdje je bilo poceni, pa ga je nakupil in delal vino, ki ga je potem prodajal v dvorani **pevskega društva Slovan**. Miha Pirnat je bil predsednik tega pevskega društva (pismo 22. 3. 1928). Ko so 20. 9. 1928 praznovali njegov god v klubu oz. dvorani pevskega društva Slovan, je bilo tam okoli 30 ljudi. V dvorani pevskega društva Slovan v New Yorku so se slovenski izseljenci srečevali ob sobotah in nedeljah, ob sredah pa so imeli pevske vaje, Miha pa je tam na črno prodajal svoje vino (pismo 20. 3. 1928). Veselje do petja je imela tudi Marjeta Škrabar, ki se je pridružila **pevskemu društvu Domovina** (pismo 7. 5. 1923).

Dominik je v 23. 10. 1922 pisal, da je igral **v igri**, ki so igrali dan prej, na koncu pa je igral še na harmoniko. Iz tega zapisa lahko sklepava tudi, da so se slovenski izseljenci zabavali tudi tako, da so igrali v igrah ali jih obiskovali. V okviru katerega izseljenskega društva so igro igrali, Dominik ne omenja.

DRUGE ZNAČINOSTI ŽIVLJENJA V AMERIKI

Franca in Miha Pirnat sta že leta 1922 imela **avto**, kar je bilo za tiste čase zelo napredno, v domačem kraju pa verjetno nepredstavljivo (pismo 3. 4. 1922). V pismu 17. 5. 1923 je Franca zapisala, da si je tudi Trzinski Francelj kupil nov avto, njihovega je pa prebarval. V pismu 20. 3. 1928 je Franca pisala, da svoj avto pozimi malo uporabljata, ker ne hodita prav daleč.

Franca je v pismu 3. 4. 1922 zapisala: »...saj Fr. je premožen in tudi L. ima že na stran, midva pa kar veš, da nama ne gre slabo.« Iz tega zapisa lahko sklepava, da je bil France premožen, Lovrenc pa je bil tudi varčen, čeprav je bil tedaj šele dobro leto in pol v Ameriki.

Franca je v pismu 22. 3. 1928 omenila, da imata z možem v New Yorku **stanovanje**, ki je veliko 40 m². Novi gospodar je dvignil ceno tega stanovanja, ker je hišo drago plačal. Drugače pa so se cene živil in stanovanj v tem času nižale. Ker ene sobe nista potrebovala, sta jo oddajala v najem, za kar sta dobila 5 dolarjev na teden. Njuno stanovanje je imelo dobro lokacijo, saj je bila postaja blizu. Poleg tega jima je gospodar tudi dovolil delati vino. Franca je v pismu 21. 11. 1928 pisala, da svoje stanovanje ogrevata s plinsko pečjo, ker je z njo manj dela kot s pečjo na premog.

O enoličnosti življenja v Ameriki je pisal 12. 12. 1922 Viktor v svojem pismu. Življenje mu je teklo v naslednjem zaporedju: »Malo delati, malo počivati, malo pa postopati, tako se godi meni že celo leto.« V pismu 20. 3. 1928 je Franca takole opisala svoj način življenja: »... cel dan delati v tovarni in zvečer kuhati, no, pa moram še prej v prodajalno in potem v kraj dati in čedno držati, sešiti sebi, to je pa že preveč zame, ker se včasih slabo počutim.« Franca je v pismih večkrat jamrala zaradi svojega slabega zdravja.

Sorodniki so brali **pisma domačih** drug pri drugem. Frančiška Giovanelli, Lovrenčeva žena, je npr. v pismu 12. 5. 1922 pisala, da Lovrenc bolj redko piše, bere pa pisma od doma tudi pri sestri Franci in bratu Francetu. Omenja tudi sliko grobeljskih pevcev, ki jima jo poslal brat Johan.

Frančiška Giovanelli tudi piše, da Lovrenc nikoli ne bi pisal domov, da je za to pooblastil njo. V pismu 5. 2. 1939 piše, da bodo 7. maja 1939 Slovenci **plesali v narodnih nošah**. Med njimi so bili tudi Kofutnikovi trije, Franca, France in Lovrenc.

Helena Kaplja je pisala o **načinu prevažanja** v New Yorku. V pismu 27. 3. 1922 je zapisala, da razdalje med prijatelji in znanci niso velike, pa vendar nihče ne hodi peš, ker se za par centov lahko peljejo, kamor želijo.

Helena Kaplja je v pismu 27. 3. 1922 zapisala, da v Ameriki najrajši prebira **novice iz domačega kraja**. Najprej je imela več dopisovalcev od doma, sedaj pa ji edino še sestra Kati Giovanelli pogosteje piše, sestra Tona (ki je ostala v domovini kot Kati) pa bolj poredko.

Slovenski izseljenci v New Yorku so se veliko **obiskovali**. O tem pogosto piše Marjeta Škrabar, ki je obiskovala tako svoje sorodnike (vse tri Kofutnikove) in druge znance iz domačega kraja. Posebno so se obiskovali ob praznovanju godov. V pismih Marjete Škrabar, ki jih je pisala zelo iskreno, je bilo zaznati, da medsebojni odnosi med njimi niso bili vedno dobri. Posebno sestrična Franca Pirnat do nje ni bila prijazna in je npr. ni povabila na praznovanje svojega goda, zaradi česar je bila Marjeta užaljena (o tem piše v pismu z dne 30. 3. 1922). V pismu 15. 6. 1922 piše, da je od Franceta Giovanellija dobila darila za god cel mesec prej, ker se je zmotil. Kljub temu pa ga je bila zelo vesela. V istem pismu piše tudi, da je šla k zobozdravniku mimo hiše Franceta Giovanellija in je iz hiše prišla njegova hči Helen. Morala ji je obljubiti, da bo prišla na predstavo, v kateri bo igrala tudi Helen.

Posebne veselice so bile tudi na **silvestrski večer**. Marjeta Škrabar je v pismu 31. 12. 1922 pisala, da sta bili dve veselice v Brooklynu, nekaj pa tudi v New Yorku, ona pa je ostala sama doma in ji je bilo seveda dolg čas.

Mnogi so imeli **domotožje**. Viktor je v pismu 12. 12. 1922 pisal, da je Dominiku zelo dolg čas po Jaršah, še najbolj po Jesiharjevem mlinu. Mnogi so se bali prostih dni zato, ker jim je bilo takrat bolj dolg čas (npr. Marjeta Škrabar, Helena Kaplja itd.).

Dominik je v pismu 28. 11. 1914 zapisal, da v Ameriki ne poznajo Svetega Miklavža. En dan imajo le **božič**, Sv. Štefana dan za božičem pa tudi ne poznajo.

OBISKI V DOMOVINI

Franca Pirnat je v pismu 28. 8. 1928 obljubila, da se spomladi zares vidi, da ji tudi mož Miha nič ne brani, da bi šla domov. Kofutnikova Lovrenc in France nista nikoli pisala, da nameravata obiskati domovino. Več pa je o tem pisala Helena Kaplja. V pismu 6. 1. 1922 je zapisala, da so se v tovarni ženske dogovorile, da gredo še isto pomlad domov, vendar so se kasneje premislile.

Helena Kaplja je v pismu 27. 3. 1922 pisala, da se ne more privaditi življenju v Ameriki. Rada bi vsaj enkrat na leto prišla v domovino, a je to zaradi dolge poti oz. stroškov nemogoče. Sestri Helena in Cila Kaplja sta zagotovo prišli domov **15. 5. 1923**, ko sta za Lovrenčevi hčerki prinesli paket z obleko za prvo obhajilo. Marjeta Škrabar je Johanu poslala veliko pisem, vendar se je njeno pisanje končalo maja 1923, tako da je lahko sklepava, da se je vrnila v domovino. Dominik pa je v pismu 23. 10. 1922 zapisal, da se zaradi slabih odnosov s sokrajani v Jaršah nikoli več ne bo vrnil v domači kraj.

V razgovoru s Pepco Giovanelli, poročeno Žebovec, sva izvedela, da so vsi Kofutnikovi obljubljali, da bodo prišli domov, vendar pa potem nikogar ni bilo. Vsake tri leta, razen v času vojne, je v domovino prihajala edino **Helena Kaplja**, ki je pri 90-ih letih za vedno ostala v domovini in je štiri leta kasneje tukaj tudi umrla. Na obisk pa je dvakrat prišla Francetova hčerka **Frances**, enkrat, ko je bila vdova, drugič pa s svojim drugim možem. Na obisk je prišla tudi Francetova druga žena Marjana, a že po Francetovi smrti. Poleg tega jih je obiskal tudi **Miki Štefančič**, ki je sin enega od štirih sinov Cile Kaplja, poročene Štefančič.

PREVERJANJE HIPOTEZ

Hipoteza 1:

- Pisma so pisali sorodniki, ki so živeli v Ameriki, predvsem Franca, France in Lovrenc Giovanelli. Meniva, da so bila pisma namenjena predvsem Johanu in Katarini Giovanelli, bratu izseljencev in njegovi ženi.

Ugotovitev:

- Hipoteza se je večinoma potrdila. Ugotavljava, da se je največ pisem ohranilo od Lovrenca (10), France (9) in Marjete Škrabar (8). Število pisem se ne ujema z mnenjem Pepce Žebovec, da je največ pisem poslal njen stric France. Večina pisem je bila naslovljena na Johana Giovanellia, le posamezna pa še na njegovo ženo Katarino in na Franja Modra.

Hipoteza 2:

- Meniva, da so pisma iz obdobja med obema vojnama (1918–1941) prihajala iz države New York, kjer so Kofutnikovi imeli sorodnike.

Ugotovitev:

- Hipoteza se je v celoti potrdila. Ugotovila sva tudi, da se je največ pisem ohranilo iz leta 1922 (41 %), nato iz leta 1928 (25 %) itd. Vsa pisma so prihajala iz države New York, večina iz Brooklyna.

Hipoteza 3:

- V pismih so verjetno pisali o vsakdanjih dogodkih v Ameriki in spraševali o načinu življenja v domovini. Ameriški način življenja se je zelo razlikoval od načina življenja v domovini: izseljenci so živeli v mestu in delali v tovarni, doma pa so živeli na podeželju in delali na kmetiji.

Ugotovitev:

- Hipoteza se je v celoti potrdila. Slovenski izseljenci so vsi delali v tovarni, v kateri je delalo veliko Slovencev (oz. Kranjcev). Predvidevava, da je bila to slamnikarska tovarna v New Yorku. Zagotovo sta v tej tovarni šivali slavnike Franca Pirnat in Helena Kaplja, za ostale to ni jasno navedeno. Delo je bilo sezonsko, saj so bili poleti brez dela. Po letu 1928 je bilo dela v tej tovarni vedno manj in sicer iz dveh razlogov: zaradi spremenjene mode ženske niso več nosile slavnikov, bližala pa se je tudi gospodarska kriza. Kofutnikovi izseljenci so živeli v središču mesta, kjer so imeli najeta stanovanja. Izseljenci so se veliko družili, predvsem v okviru pevskega društva Slovan (predsednik je bil Miha Pirnat), pevskega zbora Domovina, sodelovali so tudi v igrah. Leta 1928 omenjajo koncerte opernega pevca Antona Šublja z Rodice, ki je takrat prvič obiskal Ameriko. Sorodniki in prijatelji so se družili tudi ob praznovanju godov, ob pomembnih dogodkih (poroka, birma) in ob praznikih. Največja zabava zanje pa je bila, ko so se z avtom zapeljali na deželo.

7 ZAKLJUČEK

Raziskovanje ameriških pisem nama je dalo vpogled v način življenja slovenskih izseljencev v Ameriki in njihovo medsebojno povezanost in povezanost s sorodniki v domovini.

Pisma so se nama na začetku zdela težko razumljiva, mnogokrat pa tudi zelo osebna. Neverjetno je, da se je kljub temu dalo iz njih veliko ugotoviti. Marsikaj pa je v njih ostalo še neodkrita.

Raziskavo bi lahko nadaljevala tako, da bi natančno preučila ameriške časopise slovenskih izseljencev, ki so dostopni na spletu v Digitalni knjižnici Slovenije (dLib). Časopisi iz tistega časa bi še bolj osvetlila način življenja Slovencev v Ameriki. Verjetno bi našla tudi pomembne dogodke in dejstva, ki jih omenjajo v pismih, kot je npr. da je bil Miha Pirnat predsednik pevskega društva Slovan, o nastopu opernega pevca Antona Šublja v New Yorku itd.

8 LITERATURA IN VIRI

Literatura in pisni viri:

- Teja Grad in Karmen Moneta: Življenje v Kofutnikovi domačiji v Srednjih Jaršah, raziskovalna naloga, Domžale, Osnovna šola Rodica, 2004.
- Vilma Vrtačnik Merčun: Kofutnikova domačija v Srednjih Jaršah, Kulturno-zgodovinski spomenik, zloženska, Domžale, Osnovna šola Rodica, 2010/2011.
- Vilma Vrtačnik Merčun: Učna pot ob Mlinščici, Vodne naprave na Mlinščici ter zaton mlinarstva v Jaršah in na Rodici, Domžale, Osnovna šola Rodica, 2003, str. 35.
- Vilma Vrtačnik Merčun, Nika Grošelj in Lara Tekavec: Anton Šubelj, operni pevec z Rodice, Njegovo prvo potovanje v Ameriko (1928–1929), Domžale, Kulturno društvo Groblje, 2010.
- Stane Stražar: Ob bregovih Bistrice, Od Rodice do Duplice in Radomlje z okolico, Radomlje, Odbor za izdajo knjige pri Krajevni skupnosti Radomlje, 1988, str. 757.

Pisni viri:

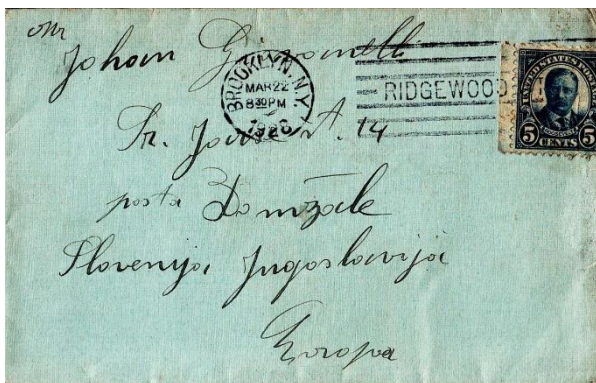
- Status animarum za prvo polovico 20. stoletja, Župnija Mengeš, slikanje nama je omogočil duhovnik g. Štefan Babič 12. 11. 2015.
- 45 pisem in razglednic s Kofutnikove domačije, last Kulturnega doma Franca Bernika Domžale.

Ustni in slikovni viri:

Pepca Žebovec, roj. Giovanelli, Gubčeva 1, Vir pri Domžalah, datum pogovora: 3. 2. 2016.

9 SLIKOVNA PRILOGA

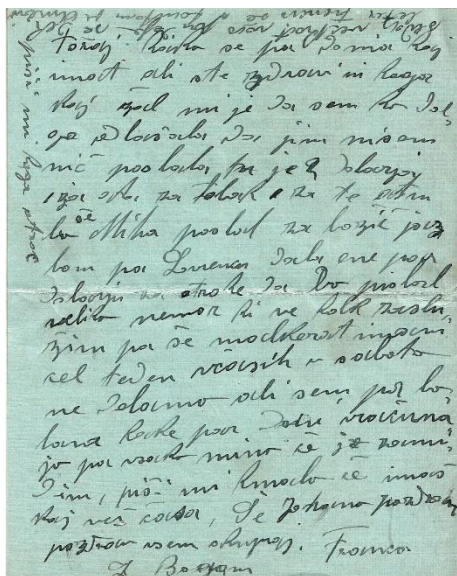
- Vse fotografije, razen pisem, so povzete iz arhiva Pepce Žebovec, roj. Giovanelli.
- Pisma so izposojena pri Kulturnem domu Franca Bernika Domžale, ki upravlja s Kofutnikovo domačijo, kulturnim spomenikom lokalnega pomena.

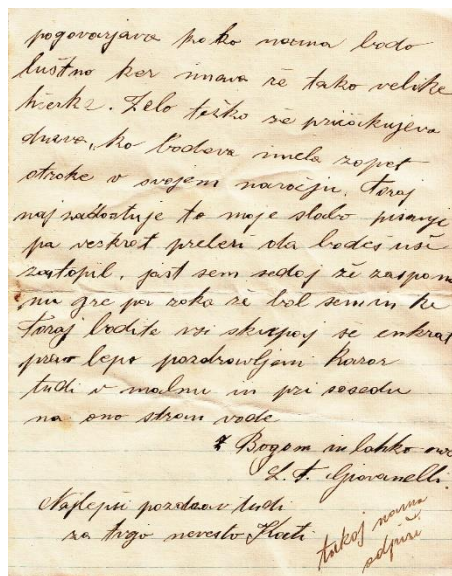
Slika 1: Kuverta za pismo France Pirnat z dne 22. 3. 1928, popisna št. 11.

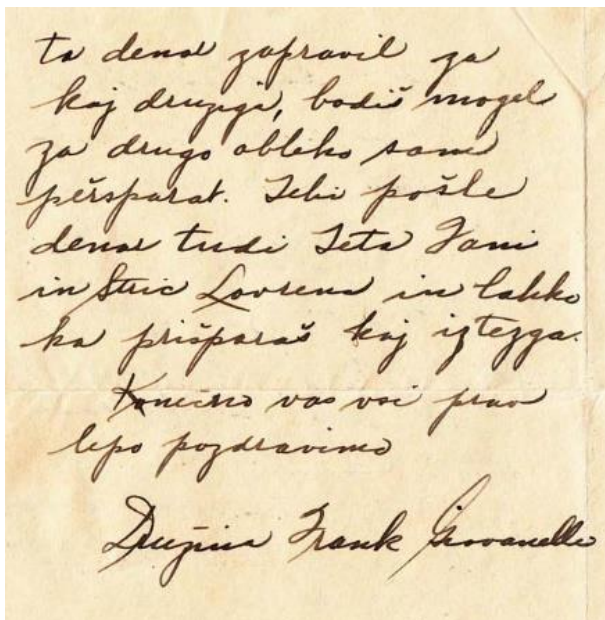
Slika 2: Kuverta za pismo Lovrenca Giovanellija z dne 12. 5. 1922, popisna št. 38.

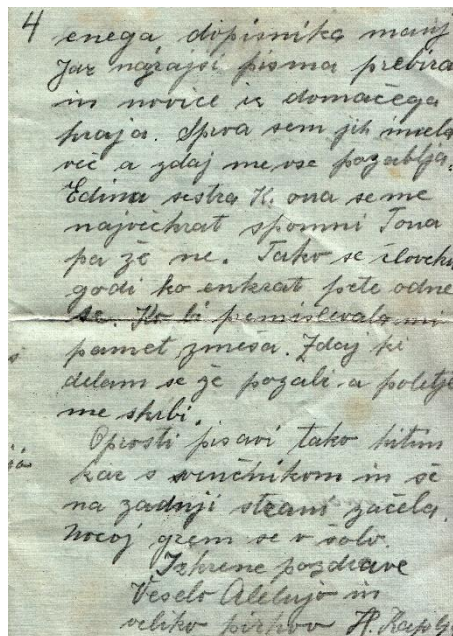
Slika 3: Pismo France Pirnat z dne 21. 11. 1928 (popisna št. 17).

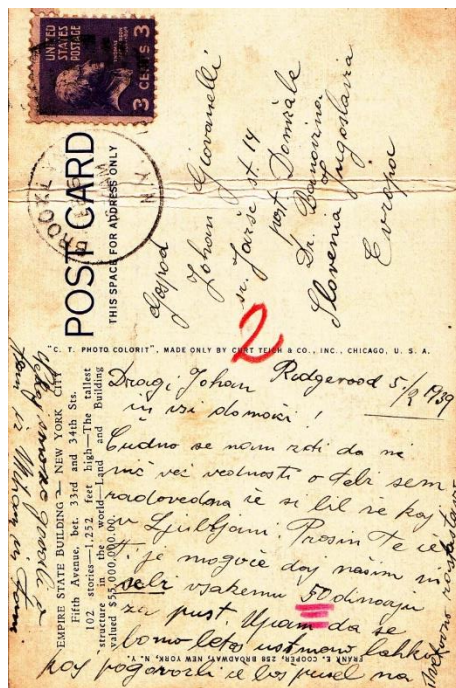
Slika 4: Pismo Lovrenca in Frančiške Giovanelli z dne 15. 5. 1923 (popisna št. 29).

Slika 5: Pismo Franceta Giovanellija, ki ga je 28. 4. 1928 pisal svojemu nezakonskemu sinu Franju Modru (popisna št. 13).

Slika 6: Pismo Helene Kaplja, ki ga je 27. 3. 1922 pisala Johanu Giovanelliju (popisna št. 32).

Sliki 7 in 8: Razglednica, ki jo je 5. 2. 1939 poslal Lovrenc Giovanelli svojemu bratu Johanu. Lovrenc je upal, da se bosta videla na svetovni razstavi v New Yorku. Zaradi Johanove bolezni se to ni zgodilo.

DRUŽINA FRANCETA GIOVANELLIJA

Slika 9: Francetovi hčerki Frances in Helen z mamo Heleno Giovanelli.

Slika 10: France Giovanelli s hčerkama Frances in Helen okoli leta 1930.

Slika 11: France Giovanelli s hčerko Frances okoli leta 1940.

Slika 12: Frances Giovanelli s svojim prvim možem, ki je kmalu umrl.

Slika 13: France in Helena Giovanelli s hčerko Frances in njenim prvim možem okoli leta 1940.

Slika 14: France Giovanelli z ženo Heleno v narodnih nošah.

Slika 15: France, Helena in Frances Giovanelli na povorki v gorenjski narodni noši.

Slika 16: Francetova hčerka Frances na izletu »na deželi.«

Slika 17: Na silvestrski večer okoli leta 1940: France in Helena Giovanelli (desno), hčerki Helen in Frances z možem (levo).

Slika 18: Predstavniki slovenskega združenja pri plesu »polstertanz«.

FRANCA IN MIHA PIRNAT

Slika 19: Miha Pirnat in Franca Giovanelli sta se poročila 16. 9. 1906 in se 25. 9. 1906 za vedno izselila v Ameriko.

Slika 20: Franca kot botra nečakinji Frances, Francetovi starejši hčerki, pri birni.

Slika 21: Poroka v Ameriki, srednji moški je Miha Pirnat, desni pa France Giovanelli.

DRUŽINA LOVRENCA GIOVANELLIJA

Slika 22: Helena in France Giovanelli ter Frančiška in Lovrenc Giovanelli s sinom Žanom.

Slika 23: Brata France in Lovrenc Giovanelli v narodnih nošah.

Slika 24: Frančiška in Lovrenc Giovanelli v starejših letih.

DRUŽINA KAPLJA Z VIRA

Slika 25: Bezjškova družina Kaplja z Vira okoli leta 1883. Sedita mama Helena in oče Jože V prvi vrsti med staršema stoji hčerka Kati, desno od očeta pa hčerka Lenca. Zadaj stojijo z leve: hčerke Tona, Mici, sin Nande (Ferdinand) in Cila. Manjka sin Jožek, ki je že prej odšel v Ameriko.

Slika 26: Sestre Lenca, Tona in Kati Kaplja. Manjkata sestri Cila in Mici. V Ameriko sta se izselili Lenca in Cila.

Slika 27: Helena Kaplja (Lenca), ki se je izselila v Ameriko, a se je večkrat vrnila.

Slika 28: Miha, Vinko in Jožko Štefančič, Cilini otroci, ki so živeli pri njenih starših in se izselili kasnje.

Slika 29: Cili se je v Ameriki rodil še sin Lojze. Po izselitvi v Ameriko so se srečali vsi štirje.